

SZOCIÁLPOLITIKAI SZEMLE

SZERKESZTI: DR LANGZI JENŐ

TÁRSZERKESZTŐ: DR KADOSA MARCEL

Kérjük azon tisztelt előfizetőinket, akiknek előfizetésük már lejárt, hogy annak megújítása iránt intézkedni szíveskedjenek.

Rubinek Gyula: A falu.*)

A vidék elnéptelenedése, a falusi lakosságnak a városok felé való özönlése csak két évtizeddel ezelőtt is ismeretlen fogalom volt előttünk. A külföld siránkozása a vidék, a falu elnéptelenedése felett minket többé-kevésbé hidegen hagyott.

Amióta azonban a kivándorlási láz népünket megszállta s egész falvakat elnéptelentett, amióta Budapest, de a többi vidéki városok nagyarányú fejlődése a vidékre mind erősebben érezteti felszívó hatását, amióta az olcsó és gyors közlekedés megkönnyítette a munkaalaknak felkeresését és kihasználását, a vidék elnéptelenedésével – mint küszöbön álló általános veszélylyel – nekünk is számolnunk kell.

Mi okozza a falu elnéptelenedését? Az az óriási különbség, amely falu és város között tényleg fennáll. Ne kezdjük itt mindjárt a munkaalkalom bőségével, a könnyebb kereseti viszonyokkal, mert ezzel szemben áll a drágább megélhetés s ez egymagában nem vonná maga után a falu elnéptelenedését. A jobb kereseti viszonyok mellett azonban ott vannak a kényelmi és egészségügyi intézmények, mint járda, világítás, vízvezeték, csatornázás, fürdő, tiszta lakás, kórház, ingyen gyógykezelés, az iskoláztatás és önképzés olcsósága és lehetősége, a legkülönbözőbb olcsó szórakozások, melyeket megszokván, azokat nélkülözni nem tudja, odahaza falujában még csak szerény méretben sem találja meg.

Mindezeknek a körülményeknek az egybejárása váltja ki a falu lakójában az otthonával való elégedetlenséget, amely lassan a városi élet utáni ellenállhatatlan vágygá fejlődik benne. Nagyban elősegíti ezt a katonaság is, amely a nagy városokban összpontosítván, bőséges alkalmat nyújt a városi élet előnyeinek megismerésére s illetve arra, hogy a falu és város között tényleg fennálló kirívó ellentéteket megismertesse.

Elősegíti a krajczáros napisajtó, amely a fővárosi s általában városi látványosságokat, szórakozásokat és élvezeteket kiszínezi, hosszasan és élénken kommentálja. De elősegíti főleg a városok munkáskészüksége. Az eleinte csak téli munkát kereső falusi napszámoselem lassan elvárosiasodik s nyárára is ott marad a lakás-építkezéseknél s végül családját is áttelepíti.

A falu népét természetesen a várostól, a jobb élet megismerésétől elzárni nem lehet, de igen lehet és kell is a falusi és városi élet között ma fennálló kirívó ellentéteket, ha nem is eltüntetni, de mérsékelni, mert vi-

*) Szerzőnek az Országos Magyar Gazdasági Egyesület szociális bizottságában tartott előadásából, melyet szíves volt rendelkezésünkre bocsájtani.

szont a falunak is, a falusi tartózkodásnak is megvan a maga bája, természetadta előnye s legfőként olcsósága a drága városi élettel szemben.

Ezeknek a kirívó ellentéteknél a mérséklésének szükségességére mutat rá ékesszólóan Meline „Retour à la terre” című kitűnő munkájában, amidőn a falu mellett a falusi otthon” és falusi élet kellemessé és vonzóvá tétele mellett tör lándzsát, amely egyedül alkalmas eszköze annak, hogy a falusi népet a faluhoz kössék.

Amíg azonban Meline csak az akció szükségességét hangoztatja, addig Németországban már ez irányban egy nagyszabású tevékenység folyik számos, de különösen a: „Deutscher Verein für ländliche Wohlfahrts- und Heimatspflege” c. egyesület kebelében.

Nevezett német egyesület 1896-ban alakult s célja volt a vidéken elszórtan működő rokonirányú testületeket egyesíteni, egyöntetűen irányítani s az egész mozgalomnak országos kereteket és jelentőséget adni, hogy ilyképp a társadalom és kormány figyelme fokozottabb mérvben irányíttassék a vidékre, a vidék bajainak orvoslására.

Az egyesület háromirányú működést fejt ki és pedig mezőgazdasági, szociális és jóléti, az otthon és a hazaszeretetet ápoló irányban.

Mezőgazdasági téren küzd a tisztességtelen verseny és uzsora ellen a szövetségi eszme terjesztésével, ingyen tanácsokat ad a biztosítás minden ágazatában, különös gondot fordít a háziipar, gyümölcsstermelés és feldolgozás, kender- és lentermesztés és feldolgozás, baromfityenyésztés, méhészet, halgazdaság terjesztésére és ezek terményei értékesítésére. Mindenütt tanácsot ad és útbaigazítással szolgál, anélkül, hogy maga üzlettel foglalkoznék. Útbaigazítással szolgál és ingyen tervekkel vízvezeték, világítás vagy erőszolgáltatási berendezések létesítésénél s illetve ezek létesítését, ahol ennek lehetősége megvan, előmozdítja.

Szociális téren telepítési és parcellázási kérdésekben tanácsot ad, foglalkozik a katonák mezőgazdasági és szociális irányú oktatásával, hogy a városban a falut el ne feledjék, küzd az iszákosság ellen, terjeszti a szövetségi „eszmét, foglalkozik a munkásközvetítéssel, községi ügyekkel s ingyen jogvédelmet nyújt a hozzáfutóknak, akik erre reá vannak utalva. Háztartási iskolákat tart fenn, népszerű lapokat és könyveket ad ki, állatvédelemre oktat, közegészségügyi intézményeket létesít, a gyermek- és betegápolás okszerű módját terjeszti, a nyomorék és árva gyermekek gondozására és neveltetésére buzdítja a községeket s erre alkalmas intézményeket kezdeményez és létesít stb., stb. Az otthon és haza szeretetét azáltal igyekszik növelni és ápolni az egyesület, hogy a falu és lakóházba csint és kényelmet igyekszik varázsolni a község rendezésével, utak, járdák, fasorok, ligetek, vízvezeték, vagy közutak, rendezett utcák, öntözés, fürdők létesítésével, a népviselet megőrzésével, a háziipar felkarolásával, egészséges és lapályos építkezéssel, amihez ingyen ter-

vekkal az egyesület szolgál, a néplélek nemesítésével, zenekarok, dalárdák, olvasóköri, színi és mozgófényképes előadások, népünnepélyek útján, mely utóbbiak alkalmul szolgáljanak egyházi és nemzeti ünnepnapok megünneplésére, de egyúttal a község múltjában kiemelkedő események megőrzése, illetve felelevenítése s a községi életben érdemeket szerzett egyének kitüntetésére.

Az egyesület irodalmi kiadványaiból szabadon csak a legjellemzőbbeket kiemelni.

Hivatalos lapja a „Das Land”, amely a főirányítást adja a falusi szervezeteknek és egyeseknek. Füzetes kiadványai közül a fontosabbak: Das Glück am Lande; Der Zug der Landmädchen nach der Grosstadt; Die Kreis- und Gemeindeverwaltung; Ländliche Gemeinde-wasserleitungen; Feste und Spiele des deutschen Volkes; Ländliche Volksfeste und Fürsorge für die erwachsene Jugend; Bäuerliche Blumengarten; Die Frau auf dem Lande; Für unsere Mädchen; Eltern- und Familienabende: Ratgeber für Dorf theater; Die Dorfbühne; Die Dorfmusik; Dorfgeschichten; Hütte u. Schloss; Vom Heimatacker; Das Dorf bad; Das moderne Samaritän- und Rettungswesen auf dem Lande; Die Dorfkirche havi folyóirat; der Rechtsanwalt im Dorfe; Kochbuch; Gute Bilder fürs Land stb. mind új kiadványok, amelyeknek már a címe is elárulja, hogy azokat a faluért való lelkesedés sugallta és hatja át.

Még szabatosabban körvonalazza működési programját egy másik hasonló célú egyesület, a Volksverein für das katholische Deutschland in München Gladbach, amely 1890-ben alakult. Az egyesület célja egy keresztény világnézetben alapuló szociális reform végrehajtása ... Az egyesület a csak $\frac{2}{5}$ részben katolikus Németországban 20 évi működés után 600.000 tagra tudott szert tenni.

Egy országos szervezetet kell nekünk is létesítenünk, amelynek feladata legyen az elszórtan működő erőket egy közös célra egyesíteni a társadalom összes elemei szabad közreműködésével, a hatóságok és az állam hathatós anyagi és erkölcsi támogatásával, a vidék gazdasági és szociális bajainak elhárításával kiküszöbölésével a falusi jólétet növelni, a falusi otthont kedvessé, kellemessé és vonzóvá varázsolni s úgy társadalmi úton, mint az illetékes hatósági tényezők és az állam útján mindent megtenni, ami a falusi nép szociális, gazdasági, szellemi, erkölcsi, testi és nemzeti szellemenben való megerősödését előmozdítani alkalmas eszközök közül kínálkozik.

Lássuk csak a megoldandó feladatokat sorjában, nézzünk körül a népjóléti működés széles mezején s csoportosítsuk legalább főbb vonásokban a teendőket.

Népjóléti akció-körutunkat kezdjük a mezőn, a község határában s onnan haladjunk befelé egész az otthonig. A mezői jobb gazdálkodás irányítására vannak más tényezők, a megyei gazdasági egyesületek és gazdaköreink. Ebben a tekintetben egy népjóléti egyesületnek nem is lehet más feladata, mint az, hogy ezen létező testületek közé igyekezzék tömöríteni a gazdálkodókat s ahol gazdakör nincs, ott ilyennek alapítását sürgesse.

Ezen testületekkel karöltve fogja a falu népét az okszerű gazdálkodás előnyeiről és hasznáról, esetleg szükséges s csak közösen létesíthető talajjavítások, öntözőberendezések, partvédelmi munkálatok, faültetés, káros állati és növényi paraziták elleni védekezés, közlegetők létesítése szükségességéről meggyőzni s mindezzel kapcsolatban a tűz- és jégkár, baleset és állati elhullás elleni biztosítást ajánlani, propagálni s, magát a kisexistenciák gazdasági egyensúlyában oly nagy szerepet játszó életbiztosítást is a nép körébe bevezetni.

A mező után jön a falu, a népjóléti tevékenység központja. A falu érdekében kifejtendő tevékenységet bőségesen vázolja az a program, amelyet a magyarországi községek szövetsége tervezett. Annak kiegészítésül és magyarázatul felveendő volna még a központ és szervezeti működése körébe az ingyen jogsegély, a munkáselem részére a községi ügyeknek a központokban, tehát a megyénél és főleg a minisztériumokban való sürgetése, a közegészségügy terén küzdelem az alkoholizmus, a tuberkulózis és más ragadós betegségek ellen, kézi gyógytár létesítése, orvos és okleveles bába alkalmazása, csatornázás, gőz- és népfürdők tervezése és propagálása, artézi kutak vagy vízvezeték létesítése, ahol a talajvíz nem jó, ott a kutak higiénikus gondozására a nép kitanítása.

Közrendészeti és szépészeti téren önkéntes tűzoltóság szervezése és felszerelése, éjjeli őrség és világítás rendszeresítése, közutak gondozása és pormentesítése, az építkezések és utcák szabályozása, olcsó s a nemzeti motívumokat kidomborító, közegészségügyi szempontból kifogástalan s a hazai építészeti motívumok szem előtt tartásával falusi lakházak ingyen tervezése, általában a szép iránti érzék fejlesztése, esetleg helyi szépészeti egyletek létesítésével, melyek különösen a fásításra és parkírozásra helyezték a fősúlyt. Végül kulturális és kényelmi téren népházak, népkönyvtárak létesítése, a ponyva- és naptáriródalom ellátása, amely irányban a földművelésügyi minisztérium igen jelentékeny munkát végzett, zenekarok, dalárdák, tornaklubok alakítása, kiképzése, mozgószínház, vándor- és műkedvelői színielőadások, felolvasások, hangversenyek, aratóünnep rendezése és egyházi ünnepek, búcsú, községi emlénapok és a község szolgálatában érdemeket szerzett egyének megünneplése, gyermekdíjazás, cseléddíjazás, kirándulások és tanulmányutak szervezése, melyek mind alkalmasak egyúttal arra, hogy a társadalmi érintkezést előmozdítsák s az embert az emberhez közelebb hozzák.

Különösen érdekes megfigyelést tett Lippich Gusztáv, Jásznagykunszolgalmegye volt főispánja a zene lelket nemesítő és a néperkölcöket teljesen átalakító hatásáról. Azokban a megyei községekben, ahol a vasárnapi duhajkodások, korcsmai véres verekedések a cigányzene tüzelő hangjai mellett napirenden voltak, az u. n. *rezesbandák szervezésével a népmulatságok és összejövetelek normális lefolyásnak lettek* s a rendőri beavatkozásra, vagy épp bünyügyi vizsgálatra a legritkább esetben került sor.

Bámulatos hatása van azonban a műkedvelői színielőadásoknak a nép körében. Saját falumban szerzett tapasztalatokról szólhatok, hol egy lelkes fiatal tanítónak sikerült a tót anyanyelvű fiatalsággal remek magyar színielőadásokat rendezni, hogy azt a nép kívánságára sokszor meg kellett ismételní, jócskán jövedelmezett a vállalkozás a szereplőknek s az iskolaalapnak is, elvonta a szereplőket hosszú időre, a nézőket pedig az előadás kapcsán a korcsmától s kellemes szórakozásra hozta össze a falu minden társadalmi rétegét.

Az építészet terén a hazai motívumok megőrzésének és ápolásának érdekes példáját láttam Münchenben a *bajor állami tűzbiztosító intézetnél, mely kárbecslői útján az ország összes vidékein dívó építkezést módokat és stílusokat egybegyűjtötte* s egy rendkívü tanulságos retrospektív mintagyűjtemény létesítési mellett az új építkezéseknek is irányt szab, mert a tűi által elpusztított lakházak és egyéb épületek újjáépítésénél ingyen tervekkel szolgál, sőt kölcsönt ad az építkezésre a kártérítésen felül s ha kell, maga vállalja az építkezést is.

A falu után jön a tulajdonképpeni otthon, ahová a ház, az udvar és a kert tartoznak. A lakás legyen egyszerű, ízléses berendezésű és egymagában ezért is kívánatos a háziipar legkülönbözőbb ágainak felkarolása, mert semmivel sem tehetjük annyira kedvessé és otthonossá lakásunkat, mint saját kezünk munkájával.

A német egyesületek a lakások képdíszéről is gondoskodnak, hogy annak hazafias és vallásos irányát biztosítsák s igazán a szépérezéket fejlesszék ez úton is.

Nem elég azonban a lakályos otthon, kell tudnunk, hogy miképp védekezzünk a ragadós betegségek ellen s miképp gondozzuk gyermekeinket s betegeinket s végül miként öltözzünk, hogy abban a csín az olcsósággal párosuljon. A lakásnak legfontosabb tartozéka azonban a konyha. Itt lehet legtöbbet megtakarítani, de egyúttal a főzet ízletessége és változatosságával igazán kellemessé tenni az otthont. Ezen a téren egy népjóléti akcióra nagy feladat vár mert kétségtelen, hogy köznépünk konyhaművészete vajmi hiányos, de legfőként pazarló a sok zsír és tejfel használata miatt.

A kérdés már most az, hogy miként fogjunk a cselekvéshez. Nézetem az, hogy az összes, a falu érdekeivel törődő társadalmi testületek és szövetkezetek és a kormány bevonásával egy bizottság volna alakítandó, amelynek feladata volna a falusi jólét és az otthon ápolása tekintetében megindítandó mozgalom részleteit megalapítani s annak végrehajtásáról a meglévő s esetleg szükség szerint létesítendő szervek útján gondoskodni. Nem lehet kétség aziránt, hogy a törvényhatóságoknál ez a kezdeményezésünk visszhangra fog találni s érdekkörünkbe vonhatjuk ez utón az akció célpontját, a falut. Mert az az első feladat, hogy e mozgalom körébe vonassék be falvaink nagy többsége, ha lehet az összeség.

Nem lehet kétségünk aziránt sem, hogy a kormánynak nemcsak igen becses erkölcsi, de jelentékeny anyagi támogatására is számíthatunk.

Az új mozgalomnak azonban más jelentékeny bevételi forrásai is lesznek. Törvényhatóságok, községek és egyesek, akik a falu felvirágoztatásában érdekelve vannak, bizonynyal nem késnek egy ily kezdeményezést anyagilag támogatni.

Hatalmas bevételi forrás lesz a sajtó, „A falu” címmel megindítandó szaksajtó, amely minden érdeklődőnek előfizetés fejében küldetvén, hatalmas terjesztője és apostola leszen az eszmének.

A mozgófényképes előadások, vándorszíntársulatok előadásai, felolvasások, könyvek kiadása, különösen a nép számára irt színdarabok, versek, énekek és zenedarabok, a falusi élettel kapcsolatos elbeszélések, ponyvairodalmi termékek és népnaptárak, gyermek- és betegápolás és a háztartás apró-cseprő gondjait, az alkoholizmus káros hatását, a ragadós betegségek elleni védekezést stb. tárgyaló művek kiadása révén a központ tekintélyes jövedelemre tehet szert idővel, ha vidéki szervezeteit megalapozta. Szervei lesznek pedig mindazok a testületek, amelyek a népből alakulnak, vagy a nép érdekében dolgoznak, úgymint közvetve a gazdakörök, nőegyesületek, szépsészeti egyletek, munkáskörök, dalárdák, zeneegyletek, illetve szervezett karok, tornaklubok, játékonysági egyletek stb. s legfőként lelkes egyesek, akik áthatva a népjóléti tevékenység fontosságától, Önként ajánlják fel Önzetlen és nemes szolgálataikat.

Mindezen igen sokoldalú és változatos működés kifejtéséhez meggyőződésem szerint egy külön szervezetre van szükség, mert ezt a nagyszabású és sokoldalú akciót, a teendők összességének végrehajtását egy létező s érdekképviselői alapon szervezett egyesület sem

vállalhatja csak úgy mellékesen, vagy épp érdekképviselői főfeladatai elhanyagolásával. Itt nem lehet tisztán jóakarattal vagy dilettantizmussal kísérletezni, ide mély tudás, nagy lelkesedés és még nagyobb áldozatkészség kell azok részéről, akik a vezetésre s irányításra vállalkoznak.

S hogy körülnézek tisztelt szociális bizottság, úgy e körben annyi mély tudást, annyi lelkesedést s annyi áldozatkészséget látok megszemélyesítve elsősorban e bizottság illusztris elnökében, akinek egész múlt tevékenysége a falu érdekében való lelkes agitációban s gyakorlati működésében merült ki, hogy egész bátran kérhetem fel az OMGE. szociális bizottságát, hogy ragadja meg a kezdeményezésre alkalmas pillanatot a falusi jólét és az otthon ápolását célzó országos mozgalom megindítására s ezzel a falu, a vidék gazdasági boldogulásának, szociális haladásának s nemzeti irányú fejlődésének szilárd megalapozására.

Ebben a reményben ajánlom elfogadásra az alábbi határozati javaslatot:

Határozati javaslat.

Kimondja a szociális bizottság, hogy a falu népének a városokba való özönlése, még inkább azonban a kivándorlás csökkentése céljából szükségét látja egy, a falu és népe érdekeit szem előtt tartó intenzív népjóléti országos mozgalom megindításának, amelynek feladata legyen úgy társadalmi utón, mint az illetékes hatóságok és a kormány bevonásával mindent megtenni, ami a falusi nép szociális, gazdasági, szellemi, erkölcsi, testi és nemzeti szellemben való megerősödését előmozdítani alkalmas.

E nagyszabású mozgalom megindítási módzatainak megbeszélése és kereteinek megállapítása céljából hívjon egybe a szociális bizottság egy szűkebbkörű értekezletet a kormány és azon társadalmi és szövetkezeti központok bevonásával, amelyek már eddig is gazdasági, szociális és kulturális téren elismerésre méltó működését fejtették ki.

Prof. R. Broda: Az új munkaközvetítési rendszer Angliában,

Utánnomás tilos.

Az angol munkanélküliség-biztosító törvény elfogadása a szociálpolitikai körök figyelmét újra Angliának ama nagyszerű törvényhozási művére tereli, mely egyrészt munkát iparkodik szerezni a munkanélküliek részére, másrészt általános munkanélküliségélt biztosít válságos idejére és egyéb kedvezőtlen időkben. Ami a munkanélküliek közvetítését illeti, úgy ily intézmény már eddig is fennállt és használhatóságát be is bizonyította.

Az intézet központját a minisztérium munkahivatalának egy külön londoni osztálya alkotja. Ez a központi hivatal alapján véve csak a szervezéssel, az ellenőrzéssel és a statisztikával foglalkozik.

Az egész ország 11 kerületre oszlik, melyek mindegyike egy kerületi hivatalnak vannak alárendelve. Valamennyi kerület az ellenőrzést és a kereslet és kínálat kiegyenlítését illetőleg egy egységet alkot.

Mindegyik kerületben megfelelő számú munkásbörze, azaz közvetítő hivatal létezik, megfelelő rangfokozattal, aszerint, hogy hány és mily jelentőséggel bíró helységet kell kiszolgálnia.

Ma már több mint 250 börze létezik. Minden oly városban van egy, melynek 25,000-nél több lakója van.

A hivatalnokok száma körülbelül 1000-re rúg. Az évi kiadások kerek számban 5.250,000 shillingre rúgnak, az épületek szerzésére kiadott költségeket is beleszámítva.

A munkaközvetítés a következőképpen történik:

Minden jelentkező kap egy személyi jegyet, mely az összes bemondott adatokat tartalmazza. A munkanélküli egyén beiratkozása alkalmával egy fölvételi jegyet kap, melyet minden héten le kell bélyegeztetnie, nehogy a neve a jegyzékből kitöröltsék. Ha munkát talál, a jegyet portómentesen visszaküldi a közvetítőnek.

Ha valakinek munkásra van szüksége, úgy ezt telefonon bejelenti. A megfelelő alkalmazás nélküli egyént, igazoló jeggyel ellátva, a munkaadóhoz utasítják. Az igazoló jegyet a munkaadó portómentesen visszajuttatja a közvetítőhöz, miután rájegyezte, hogy alkalmazta-e az illetőt vagy sem.

Három fajta személyjegy van: 1. Azon munkanélküliek, akik az előző héten újonnan vétették fel magukat (Live Register). 2. Azok a régi munkanélküliek, akik nem írárták be magukat újból idejekorán – ezt a jegyet egy-két hétig megőrzik (Intermediate Register). 3. Azon egyéneké, akik munkához jutottak, vagy néhány hét óta nem jelentkeznek a hivatalban (Dead Register).

Az intézmény fontosabb ismertető jelei a következők:

1. Az egész királyságra kiterjed és a központi kormány egyik osztályának az igazgatása alatt áll.

2. Iparszerű, nem segélyző jellegű intézmény.

3. Díjtalan úgy a munkások, mint a munkaadók részére.

4. Fakultatív; sem a munkanélkülieket, sem a munkaadókat nem lehet kényszeríteni igénybevételére.

5. Neutális álláspontot foglal el azon esetekben, mikor a két fél érdeke összeütközik. Sztrájkok és kizárások esetén a következőképpen jár el a közvetítő. Az intézmény tovább működik, azonban az érdekelt szervezeteknek jogukban áll a közvetítőt a konfliktusról értesíteni, mire ez a közvetítendő munkások tudomására hozza az esetet. Ha kizárás esetén a munkaadó munkásokat kérne, úgy őt is értesíteni kell a kizárásról, mire ez egy nyilatkozatot tartozik aláírni. A munkabérek megállapításába nem avatkozhatnak a közvetítők. Rendszeresen előlegezni szokták a munkás útiköltségét, azonban sztrájk esetén vagy az esetben, ha a közvetítendő állásban rosszak a munkaviszonyok, el lehet tekinteni az előlegezéstől.

A neutális eszme további következménye az, hogy a közvetítők részére paritásos tanácsadó bizottságokat fognak előállítani. Az előmunkálatok derekasan folynak.

Az eddigi eredmények általában kedvezőknek mondhatók.

A közvetítések száma egyre szaporodik, ellenben a munkakeresletek száma lepadt. Ez részint a jó konjunktúrára vezethető vissza, részint azonban arra a körülményre, hogy az új intézményhez nagy volt a tódulás, sok oly egyén is fölkereste, melyek eddig vagy egyáltalában nem vettek közvetítőt igénybe, vagy a régi közvetítőjüket hagyták ott. Most beállott a szokásos visszahatás.

A munkaközvetítők sikere mellett szól az a körülmény, hogy a közvetítések száma a munkakeresletek számához képest állandóan emelkedik.

Eleinte az egész közvetítést országosan akarták intézni. Mindennap jelentéseket kellett küldeni a központ részére, mely központilag akarta a ki egyenlítést az egyes intézmények között létrehozni. Ez

zel azonban semmire se mentek. Ma ha egy közvetítőnek nincs megfelelő számú munkása, úgy egyszerűen egy szomszéd közvetítőhöz fordul kisegítésért.

A munkanélküliek lakásváltoztatása meg van könnyítve az által, hogy a közvetítőknek jogában áll az útiköltséget előlegezni. Ezt azonban csak akkor szabad megtenni, ha a munkás tényleg állásba jut és az új munkahelye legalább öt mértföldnyi távolságra van. A munkás nem pénzt, hanem utazási jegyet kap. Az előleget heti részletekben vonják le a munkás béréből. Négy hónap alatt, azaz 1910 februárjától májusig a következő számban történtek közvetítések.

Londonban	22,138 állásba
Glasgowban	9,602 „
Manchesterben	3,857 „
Birminghamben	2,187 „
Edinburghban	2,071 „
Nottinghamban	2,019 „

A munkaközvetítők általában kedvező fogadtatásban részesültek és csakhamar meghonosodtak a gazdasági életben.

A szakszervezetek elismerték róluk, hogy hasznos intézmények. Maguk buzdítják munkanélküli tagjaikat, hogy iratkozzanak be a munkaközvetítőbe. Némelyek igénybe veszik e közvetítők segítségét a munkanélküli segélyek kifizetésénél.

A munkaadók átlaga nem tudott mindjárt megbarátkozni a munkaközvetítővel. De az a tény, hogy egyre gyakrabban veszik igénybe, arra vall, hogy az irántuk való bizalmuk egyre fokozódik. Számos munkaadó a gyár kapujára hirdetést függeszt ki, melyben a munkanélkülieket a közvetítő igénybevételére utalja. A hivatalnokok nagyon előzékenyen bánnak a munkásokkal, minden idevonatkozó dologra készségesen szolgálnak fölvilágosítással, a munkások kívánságait jegyzőkönyvbe veszik.

E sorok írójának alkalmá volt az edinburghi munkaközvetítőt megtekinteni. A jegyzékek rendkívül praktikusak, csekély számú hivatalnok-személyzet óriási mennyiségű munkaközvetítést végez. Az irodahelyiségekben semmi nyoma a fényűzésnek, nem pazaroltak rájuk semmiféle fölösleges kiadást, mégis kellemes tartózkodni a várótermekben. Itt valósággal otthon érzi magát az ember. Az állami intézménnyel járó hibáknak nyoma sincs. Nem hangoztatják az „alattvalóval” szemben az állami autoritást, mint Németországban, de viszont az a hanyagság sem tapasztalható, mely a román országok állami intézményeit jellemzi. Mindenütt a józan emberi ész diadalmaskodik.

Az új intézmény szép eredményei, a most elfogadott munkanélküliség ellen biztosító törvény, mely az állampolgárokról való gondoskodás egy új rendszerét tartalmazza, végül az otthoni munkások bérminimumát megállapító törvény, azt bizonyítják, hogy Anglia rohamosan halad előre a szociálpolitika terén. Sok tekintetben ma már e téren követendő példa gyanánt szolgálhat az összes nemzeteknek.

Albert Sauzède, Sommières: Az új francia bányatörvény.

Utánnyomás tilos.

A francia bányák az utóbbi években óriási haszonnal dolgoztak. A courrièresi bányatársaság 1850-ben alakult 600.000 frank részvénytőkével; 2000 részvényt bocsátottak ki 300 frank értékkel. Már 1870-ben egy 300 frank értékű részvény után 1500 frank osztá-

lékot fizettek ki. Egy ily 300 frankos névértékű részvény közepes árfolyama 1908-ban 88.500 frankra rúgott.

Egy másik példa: A bétheunei bányatársaság 1851-ben 3000.000 frank részvénytőkével alakult és 1901-ben 12 millió tiszta hasznot hajtott.

Ezeket a példákat tetszés szerint lehet szaporítani. A bányaviszonyok tanulmányozására a parlament egy bizottságot küldött ki, mely arra az eredményre jutott, hogy a bányák államosítását javasolja. Zevaès képviselő volt a bizottság előadója és részletesen okolta meg a javaslatot.

Időközben új választások voltak és az újonnan kiküldött bizottság Zevaès javaslata ellen foglalt állást, azzal a megokolással, mely különben minden alapot nélkülöz, hogy a bányák megváltása veszedelembé sodorhatná az állam pénzügyeit. A bizottság a kormányának egyik javaslatát tette magáévá, mely a bányavállalatok engedélyezését új alapokra helyezi: ellentétben az 1810-ből származó törvénnyel, fontos ellenőrzési jogokat biztosít az állam részére, mely hivatva lesz elbírálni, melyik üzem felel meg a hygiéne követelményeinek, továbbá a bányaengedélyeket az állam nem fogja ingyen osztogatni, hanem az új bányák haszonrészesedést tartoznak majd nyújtani az államnak.

Az államnak egyes esetekben joga lesz megkövetelni, hogy a bányatársaságok a hulladékok értékesítésére gyárat állítsanak föl, a bányákhoz vezető utakat, vasutakat és csatornákat építsenek vagy szubvencionáljanak, bizonyos munkásjóléti intézményeket honosítsanak meg, haszonrészesedést nyújtsanak a munkásoknak. Az utóbbi pont körül élénk vita keletkezett a bizottságban. Sok szociálpolitikus amellet foglalt állást, hogy egy külön részvénykategóriát teremtsenek, mely a munkásságé legyen és ez által a munkások helyet kapjanak a felügyelő bizottságban. A bányászok kongresszusa, melyet 1910-ben Albiban tartottak meg, ezt a követelést a következőképen formulázta meg: Már az a puszta tény, hogy a bányákban dolgoznak, kell, hogy a bányászokat részvényesekké tegye. Az őket megillető részvényeket átadják a szakszervezeteknek, mely a hasznot a teljesített munka arányában osztja szét. A szakszervezet a birtokában lévő részvények arányában képviselve legyen a felügyelő bizottságban.

Monis kormány magáévá tette ezt a gondolatot, azonban a kivitelét másként tervezi. A javaslat tényleg intézkedik oly bányarészvényekről, melyekért nem fizetnek be részvény díjakat, azonban olyképen, hogy *ebből az államnak legyen haszna*. Hogy ezt a gondolatot gyorsan érvényre juttassa a kormány, az 1911. évi költségvetésbe 307. paragrafust vétetett el, mely följosítja őt arra, hogy a fenti rendelkezést az újonnan nyújtandó koncesszióknál érvényre juttassa.

Ez a paragrafus természetesen csak az új koncessziókra vonatkozik. A törvényjavaslatnak ellenben visszaható ereje lesz, azokra a bányákra is fog vonatkozni, melyeket előző koncesszió alapján helyeztek üzembe.

Az eddigi 50 centimot, melyet hektáronként fizettek, egy frankra emelik föl, és a tiszta haszonból fizetett 5 százalék helyett 20 százalékot fognak fizetni mindenütt, ahol a tiszta haszon a befektetett tőke 10 százalékát felülmúlja.

A francia bányák akció bizottsága állást foglalt ugyan e paragrafus ellen, és azzal érvelt, hogy ez a 20 százalékos adó a bányák szerzett jogait sérti, melyek a koncesszió megszerzésekor már megállapodtak az állammal. Ez az eljárás nem tartozik az állam adókövető ügykörébe, hanem egyszerű megrablása a társaságoknak. A kormány nem hallgatott e kritikára, megma-

radt szándéka mellett, amely kérdésben a nemzet nagy többsége mögötte áll. Általában az a nézet, hogy az államnak a szociális célokra kielégítéséből származó pénzügyi szükségletét a rendkívül magas bánya-hasznok megadóztatásából fedezzék. Franciaország aránylagos szénszegénysége és a magas közlekedési árak bizonyos természetes monopóliumot teremtenek és ezzel egyúttal a biztos haszonnak oly forrását, mely kell, hogy hasznára váljék az államnak, mint ama faktornak, mely egyedül jogos kiaknázója a föld kincseinek.

Dr. Lánzi Jenő: Gymnasium és politika.

Második, befejező közlemény.

Hogy a klasszika-filológiai oktatáshoz való ragaszkodás politikai okokból történik, nem nehéz bebizonyítani.

Wilhelm Ostwald 1907-ben a „Verein für Schulreform” meghívására Bécsben előadást tartott, és kifejtette álláspontját a mai oktatási rendszerrel szemben, mely a súlyt a filológiai stúdiumokra és a történelemre helyezi. Az érvek között, amelyeket felsorakoztatott, talán a legnyomósabb volt, hogy a mai iskola nem fejleszt, hanem tönkreteszi az emberek képességeit, hogy a mai gymnasium egy emberbutító intézmény. Nosza, az osztrák közoktatásügyi miniszter a hatás ellensúlyozására a túlnyomó részt reakciós tanárokból és papokból álló „A Humanista Középiskola Barátai” c. egyesületet sietett összehívni, ahol a legerősebb argumentuma az volt Ostwalddal szemben, hogy a hazai nyelv szeretete csak a latin-görög nyelv ápolása mellett lehet bensőséges.

Ilyen érveléssel szemben lehet-e komolyan harcolni?! Én nem habozom kimondani, hogy amint a múlt század elején a munkás összetörte a gépet, hogy ezáltal megakadályozza a technikai produkció azon mérvét, mely az akkori ismeretekkel lehetséges volt, ugyanezt tesz ma a haladás ellenségei szellemi téren. Meg kell akadályozni a szellemi produkció azon mérvét, mely a fennálló rendet rohamosabb haladásra serkentené. De még a munkást mentette az, hogy a gép kenyerét vette el, a szellemi produkció tervszerű csökkentésének hívei ilyen mentségre nem hivatkozhatnak.

De többet mondok. A klasszika-filológia is egy meghamisított klasszika-filológia. Nem Apolló vagy Epikur szelleme jut benne kifejezésre, hanem Platóé meg a Stoáé. A középkor lelke jut a hellén-római világ ismertetésében kifejezésre, nem a hellén vagy a római.

Mert három dolog jellemzi nézetem szerint legjobban a mai gymnasium szellemét:

Először: az *antiintellektualizmus*, mely tagadja, hogy az ember szociális és erkölcsi életében is az értelmet illetné meg a vezető szerep. Ez az irányzat ma a történelem tanításában és az irodalmi olvasmányok kiválogatásában jelentkezik. Hogy egyúttal antidemokratikus is, arra nézve elég lesz rámutatnom a görög népmozgalmak és a nagy francia forradalom elleni ellenséges érzületre. Ellenben nem emlékszem, hogy egyetlen elitelő szót is hallottam volna arról a gyalázatos rablásról, amelylyel a rómaiak három világrész összes népeit kifosztották.

Másodszor: az *ideális nevelés*, vallás-erkölcsi nyelven: az élet megvetése, az aszketizmus. Az ideális nevelés legfontosabbnak nem azoknak az ismereteknek az elsajátítását tekinti, amely az embernek a természet feletti uralmát hozza meg, hanem önmagunk feletti uralmat. Lényegében a lemondás tana ez és hogy

az osztályuralomnak milyen erős fegyvere, a történelmi materializmus eléggé megvilágította. Az ideális nevelés, ha beteg vagy, nem gyógyszerrel próbálja sebedet gyógyítani, hanem előadást tart arról, hogy a hős milyen könnyen tűri a fájdalmat. Ehhez valóban szükség van a stilisztikára vagy retorikára, de a természet felett való uralmat sem retorikával, sem szónoki griffekkel nem lehet megszerezni. Az ideális nevelés filozófusa Seneca, a Stoa bölcse, aki három könyvet ír a Haragról, védőiratot szerkeszt milliókat érő palotában az anyagyilkos Néro érdekében, miközben dühös szavalással fejtegeti, hogy az igazi filozófusnak egészen mindegy barlangban lakik-e, vagy boltzott csarnokban. Klasszikus példája az ideális nevelés tehetetlenségének.

Az ideális nevelés nem kenyérkereső embereket nevel, – ez durva materializmus lenne – hanem hősokeket, nagy szónokokat és államférfiakat. Az ideális nevelés nagyszájú politikusok szónoklatain tanítja meg az ifjút arra, hogy a szónoklás a közéletben milyen fontos, de nem tanítja meg, hogy egy cseppet sem fontos oly társadalomban, amelyben nincsenek munkanélküli osztályok, ahol mindenki résztvesz a társadalmi gazdaság termelésében. Az ideális nevelés arra is megtanít, ki volt a múlt század elején a legnagyobb költő vagy színész, de nem tanítja meg, mikor született vagy halt meg Faraday vagy Ampere, nem képes a tanítvánnyal megértetni, hogy a békés termelési rend a legmagasabb ideál és hogy egy gyárigazgató, aki a Ganz-Danubius-gyárat vezeti, van akkora legény szellemileg is, mint az az újságíró, aki igen ügyes szonettekét írt. Váltig hirdeti, hogy a munka nem szégyen, de magatartása, egész gondolkodása elárulja, hogy lelke mélyén a testi munkát megveti mint egy görög bölcs vagy római katona.

Az ideális nevelés alól kikerült tanítvány körülbelül negyven éves fejjel jön rá arra, hogy amit az iskolában tanult, nem tudomány, hanem leplezett tudatlanság, mondjuk ki: háromnegyed részében számártság és később, mikor látja, hogyan szereztek játszva vagyont olyanok, akik nem jártak gimnásiumba, rájön arra, sajnos későn, hogy a családjának nem tud kenyeret adni, mert ideális nevelésben részesült.

A mai gymnasium harmadik alapvonása: a *dialektika*, tannyelven szólva: a stilisztika és retorika. Ez nem két tantárgy, hanem a humanista oktatás fundamentuma. Aki a természettudományok történetét ismeri, tudja, hogy minden tudomány keresztül ment azon a fokon, melyben a kísérlet és megfigyelés helyett a szó volt az úr. A skolasticizmus sem más, mint stilisztika és retorika minden téren, a természet megismerésében is. A stolisztika a természet problémáit stilisztikával és retorikával akarja megoldani, éppen úgy, mint az ideális nevelésben részesült ifjú a társadalom és a politika kérdéseit. „A természet irtózik az úrtól”, „az altató azért altat, mert van benne altató erő”, a flogiston elmélet, az életerő, stb., mindez nem más, mint stilisztika és retorika. De a stilisztika a természettudományokból túlnyomó részben kiszorult, de megmaradt még a politikában és a pedagógiában. Legbiztosabb jele annak, hogy egyik sem jutott még el a természettudomány rangjára és mindkettő metafizikai kurzuslók kezében van. „A neveléstudomány – írja Ostwald – alkalmazott pszichologia és a klaszszika-filológia tanulmánya alapján nem ért hozzá többet, mint a paraszt a kultúrhistóriához”. (Forderung des Tages.)

A stilisztikával és retorikával felszerelt ifjú elpirul, ha az accentust helytelenül ejti ki és Iphigénia helyett Iphigeniát mond, vagy ha nem tudja felsorolni a görög műzsák neveit, de magától értetődőnek tartja, hogy nem tudja, milyen funkciót végez a hátgerinc,

vagy az Eustach-cső, vagy mennyi a normális száma a pulzusverésnek. (Spencer hasonlata.)

A stilisztikán, retorikán és irodalomtörténeten művelődött ifjú elég jól ismeri Mikes Kelemen, vagy Vas Gereben írásmódját, de sejtelve sincsen, milyen módszerrel dolgozott Galilei, Newton, vagy Maxwell és hogyan jutott felfedezéséhez egy-egy nagy gondolkodó. Úgy látszik, a természettudományok története nem olyan jelentős, mint a középkori krónikások szerelmi elbeszélései. Míg regényt vagy színdarabot olvas, eléggé feltalálja magát. Bírál és vitatkozik. De ha bajba jut, nem tudja, az alispánhoz fusson-e, vagy az adóhivatalhoz, melyek a leggyakrabban előforduló betegségek, sejtelve sincs, miből él az ország, mennyi búza terem Magyarországon, védvamos ország vagyunk-e, vagy nem, sőt azt sem, hogyan kell egészségét megőriznie. Nem is sejt, hogy amit megtanult mint kétségtelen igazságot, a körül az illető tudományban a leghevesebb viták folynak. Téess vele egy egészen egyszerű fizikai kísérletet, vagy kérdezd tőle egy a mindennapi életben ezerszer előforduló tünemény magyarázatát és meg fogsz győződni, hogy nem képes a betanult algebrai képletnek, vagy törvénynek a valóságban előforduló jelenségre való alkalmazására. Sohő egy fizikai kísérletet maga nem végzett. Lehet-e a: ilyen tudomány alapos természetismeret.

Nem folytatom tovább, minek sorolnám fel a: egész rendszer szegénységét. Csak két dolgot akarói még megemlíteni.

Az elsőre Wilhelm Ostwald mutatott rá, a másil egy nagyon éles megfigyelést eláruló vallomás.

Ostwald 10 az I-hez teszi annak a ténynek a: igazságát, hogy azok a fiatal emberek, akik későbbben a: emberiség büszkeségei lettek, vonakodtak lenyelni az a szellemi táplálékot, amelyet nekik a középiskola nyújtott. Szerinte: „Nagy embert eleget produkál a természet, de legnagyobb részét az iskola megsemmisíti ... Ez kemény igazság, de ki kell mondanom, a nagy emberek élettörténeteinek megvizsgálása arra a eredményre vezet bennünket, hogy a középiskola eg olyan berendezés, mely a népben meglévő geniális képességek elpusztítására szolgál”.

A másik talán még jellemzőbb. Egy nagy magyár képes hetilap kiadója, többszörös milliomos, eg alkalommal így szólt egy ösmerősömhöz: „Tudja-e, mi nek köszönhetem én a szerencsémét? Hogy nem jártam gymnasiumba”.

Jellemzőbb kritikát a mai gymnasiumi oktatás értékéről seholsem olvastam.

A munkanélküliség ellen való biztosítás Belgiumban.

Tudvalevőleg Belgiumban kedvezőbb eredményeket ért el a munkanélküliség ellen való biztosítással mint bármely más közép-európai államban. Legismeretebbé Gent város rendszere lett, mely mint ismeretes, szakszervezetektől kiinduló munkanélküli biztosítást azzal mozdítja elő, hogy a szakszervezetek által nyújtott munkanélküli segélyt kiegészíti: minden munkanélküli a szakegyleti, munkanélküli segélyen kívül még külön községi munkanélküli segélyben is részesül. Kevésé ismert azonban az a rendszer, melyet a liège-i tartománygyűlés nagy sikerrel honosított meg ebben a nagyipari tartományban. Ez a rendszer eltekint az egye munkanélkülivel való érintkezéstől, a munkanélkülié ellenőrzésétől, hogy vajjon megérdemlik-e ezt a segélyt vagy sem, mint az a genti rendszernél látjuk, hanem csakis a szakegyesülettel tart fenn összeköttetést. A szakszervezetek részére bizonyos összegeket utalnak ki, melyek arányban állnak a munkanélküli segélyre for-

dított összegekkel, melyeket a szakegyletek utalnak ki e célra.

Ezt a rendszert bizonyos értelemben véve szociálisabbnak tartják, mint az individualista genti rendszert. Ezt a nézetet maga Louis Variez is, a genti rendszer igazi megteremtője a „Musée Social”-ban megjelent tanulmányában, mely ezt az övétől teljesen eltérő intézményt tárgyilagosan méltatja, készségesen bevallja. Azt is hangsúlyozták, hogy ez a rendszer a közvagyonból erősíti és fokozza a szakszervezetek általános erejét, képessé teszi ezáltal őket arra, hogy a munkaadók ellen folytatott harcaikat nagyobb sikerrel vívják meg. Éppen ebből a szempontból csaknem valamennyi belga város a genti rendszert teszi magáévá, dacára, hogy a munkások a liégei példa követése mellett foglalnak állást.

A gyakorlatban ez a két rendszer sokkal közelebb áll egymáshoz, mintsem az ember hinné. A genti hatóság sem követeli meg minden egyes munkanélkülitől, hogy a segínyt az ő irodájában vegye fel, hanem a szakszervezeteket bízza meg a segínyt közvetítésével. A szakszervezetek könyvvitelének pontos ellenőrzésével meggyőződik aztán róla, hogy a segínyt tényleg az igényjogosultak vették föl.

A liégi városi hatóság is ellenőrzi a szakszervezetek ügykezelését, hogy megtalálja az egyes szakszervezetek közt arányosan szétosztandó segínyt kulcsát, noha a liégei rendszer szerint maguk a szakszervezetek határoznak róla, hogy miként osszák ki segínyt a munkanélküliek közt, sőt e tekintetben a szakegyleti titkárok messzemenő diszkrecionális jogokkal rendelkeznek. A gyakorlatban abban nyilvánul meg a két rendszer különbözősége, hogy a liégei rendszer mellett a szervezetek könyvitelét minden évben egyszer, míg a genti rendszer mellett minden hónapban átvizsgálják. Azokra a szervezetekre, amelyek nem rendelkeznek kellő irodai személyzettel, nagy teher a különféle ívek és kimutatások gyakori kitöltése és éppen azért a szakszervezeti kongresszusok állandóan azt követelik, hogy a genti rendszerről térjenek át a liégei rendszerre.

Ezzel szemben Gent és Antwerpen képviselői azal érveltek, hogy városuk rendszere semmiféle támadást nem tartalmaznak a szakszervezeti szabadságok ellen, legfeljebb kitűnő ellenszerük szolgálnak a szabálytalanságok ellen. Ez az érvelés nem tudta a munkásokat követeléseiktől eltéríteni.

A hatóságoknak e tekintetben megoszlott a véleményük: a legtöbb város a genti rendszert fogadta el, a tartománygyűlések viszont a liégei rendszer mellett foglaltak állást. Ez a különböző álláspont valószínűleg abban leli magyarázatát, hogy a községek közelebb állnak a munkásokhoz, közvetlen lehetőségük van azok ellenőrzésére, míg ezt a tartománygyűlés nehezebben tudná keresztülvinni.

Az amerikai nagy vagyonok története.*)

Astor.

Az Astor pénzdzindasztia megalapítója Astor John Jakab Baden nagyhercegség Waldorf nevű falujában született, 1763-ban. Tizennyolc éves korában egy jó vásárnapi öltönyben és öt font sterlinggel a zsebében „ki-

*) Ez alatt a cím alatt (History of the great american fortunes. Chicago 1910 Kerr et Comp kiadása.) 3 kötetes munka jelent meg G. Myers tollából, melynek szereplőit, az amerikai milliárdőröket a Neue Zeitből vett egy hosszabb cikksorozatban fogjuk bemutatni. Ezenkívül még néhány idevágó munkát fogunk ismertetni.

vándorolt” Amerikába. Először mint pékinas próbált szerencsét, majd pedig prémkereskedő lett, első prémüzletét 1786-ban nyitotta meg. A newyorki Water-Streetben levő fősvény prémkereskedő részére a közeli erdőknél egy egész sereg vadász szállított állati bőroket. Mikor ritkulni kezdett ezeknek az erdőknél az állatvilága, Astor ügynökei nyugatra szorultak, a Missisipi és Kolorado sziklahegység friss régióiba, a bennszülötteket, ezeket a szegény, békés és naiv vadakat fenyegetésekkel, csellel, puskával, tőrrel és aljas korrupcióval Astor szolgálatába kényszerítették. Az a vadász, aki a legtöbb whiskyt hozta, az szállította el a legtöbb prémest bőrt. Az indiánok az ő vadászszákmányukat pálinkáért és értéktelen lim-lomokért cserélték be. A törvény megtiltotta ugyan, hogy a bennszülötteknek pálinkát adjanak. Azonban Astor értette a módját, hogy miképp kell a „nagy kézfogással” (ami akkor még új dolog volt) a törvény őreinek a figyelmét az ő üzelméről elterelni. A prémkereskedések környékét „férfiak, asszonyok és gyermekek testeit fődtek el, melyek a részegség végső stádiumában fetrengtek”.

A szegény indiánok 3.8 liter pálinkáért 25-30 dollárt vagy megfelelő értékű bőroket szállítottak; egy réz-gyűszűért 1½ dollárt, egy fél kiló dohányért 18 dollárt fizettek velük. Az árut hitelbe kapták. A hosszú téli hónapok alatt az indiánok az erdőben csatagoltak, prémes állatokra vadásztak, hogy adósságaikat kifizethessék. Ha elérkezett a tavasz, berúgatták őket, hogy annál könnyebben megfoszthassák őket téli vadászataik eredményétől. Készpénzt csak ritkán láttak, a tartozásokból sosem fogytak ki. Ha azonban föllázdak a rajtuk elkövetett sok rablás miatt, úgy egyszerűen hidegvérrel legyilkolták őket. Ilyenkor riasztó híreket küldtek Washingtonba: az indiánok föllázdak. Mire csapatokat küldtek ki ellenük, melyek vérfürdőt rendeztek.

Ép úgy, mint ahogy a vadászok becsapták a vörös bőroket, azonképp a vadászokat is becsapta Astor. Tíz-tizenegy hónapon át kóborogtak az erdőben, csaláltak, vesztegettek, gyilkoltak és raboltak – és mindezért kaptak 130 dollárt, de ezt sem készpénzben, hanem nagyrészt drágán megfizetett árukban – Astor üzletéből.

A prémkereskedés Amerikában valósággal Astor monopóliumává lett. De Astor ezzel nem elégedett meg. Chinában jó piaca volt a prémeknek. Astor hajói elvitortláztak Chinába és a prémeket becsérték teaért és selyemért. Egy-egy ily út átlag 30000 dollár tiszta hasznot hajtott, ami az akkori viszonyok közepette óriási summa pénz volt. Az 1812-1815. évi háborús időkben a haszon még jelentékenyen emelkedett.

Bármily nagy hasznot vágott is zsebre Astor a prémkereskedésből és hajózásból, mindez csak a telekspekuláció alapjául szolgált, melyből később még nagyobb hasznot húzott. Az indiánoktól és a tea fogyasztóktól kipréselt zsákmányból Manhattan szigetén (New-York) nagy földterületeket vásárolt spekuláció céljaira. A város gyors emelkedése nagy hasznot hajtott. Putna kerületben, egy ravasz ügyvéd segítségével, 700 farmlajdonost forgattak ki birtokukból, azon a címen, hogy jogtalanul jutottak birtokukhoz. A parasztcsaládoknak a vagyonukból való kiforgatása általános fölháborodást keltett, ez arra indította a törvényhozást, hogy egy fél millió dollárért visszavásárolja Astortól e birtokokat.

A tizenkilencedik század elején megkezdődik a városi és az állami birtokok szétajándékozása, amelyet nagy korrupcióval ütöttek nyélbe. Vízijogokat, mocsaras talajokat, árvízről fenyegetett vidékeket, földművelésre alkalmas földeket, melyek eddig a köz tulajdona-

ban voltak, ingyen vagy nagyon olcsón adogatták el. Astor nem volt az egyedüli, aki ekkor megszédte magát, azonban a földtulajok közül ő üzte a legsikeresebben mesterségét. Ügynökei valósággal ostrom alá vették a városi tanács és a törvényhozás tagjait, megvesztegették őket, hogy földet és útjogokat juttassanak számukra. A Manhattan sziget két oldalán elterülő vidéket, ahol számos lakóház és gyár volt, azzal a megokolással, hogy a városnak pénzre van szüksége, magánosok kezére juttatták. A korrupt városi hatóság pazarlásával és az adók be nem hajtásával, előbb kiürítette a város pénztárát, és hogy újra megtöltsék a pénztárt, a város földtulajdonát az adót nem fizetőknél potom áron adták el és ezt az árt is vagy egyáltalán nem hajtották be, vagy csak apró részletekben – és később a város az úgyszólván elajándékozott birtokokat rengeteg összegért vásárolta vissza. Így New-York városa 1906-ig 70 millió dollárt fizetett ki az elajándékozott (egykor) árvízről fenyegetett vidék visszavásárlásáért.

(Folytatjuk.)

SZEMLE.

Háztulajdonosok nemzetközi kongresszusa e hó 7-én kezdődött Berlinben. Ez a második kongresszus, az első Parisban volt 1900-ban. A kongresszuson angolok és amerikaiakat kivéve, a világ minden országából jöttek kiküldöttek. A kongresszus tanácskozásait három kérdés foglalta le: *a hitelügy, a családi házak építése és a nemzetközi statisztika.* A hitet szabályozása természetesen a legbonyolultabb. Minden országban más, összefügg a nemzet pénzügyi erejével és a gazdasági kérdések hatása alatt áll; egy nemzetközi kongresszus még tanácsot is alig oszthat a mindenfelé mutatózó bajok elhárítására. Egyik országban a túltermelés, a bő építkezés, a másikban majd a pénzhiány, majd az egészségtelen spekuláció és a vele járó anyagi zavar állja útját a hitelügy fejlődésének, ez az oka, hogy ma például Németországban második helyre csak ritkán és csak a legterhesebb föltételek mellett lehet pénzt kapni és nem egy tisztességes építkező szenved és megy tönkre. A második kérdés, amelyet a nemzetközi kongresszus tárgyalt, a családi ház problémája volt. Ez a dolog az egész világot érdekli. A háziurak is csak azért foglalták tanácskozásukba, mert meg akarták mutatni, hogy szívesen veszik, ha a háziúr fogalma addig tágul, amíg minden polgár a saját fedele alatt lakik. De már az első előadónak, a berlini egyetem híres tanárának, Köhler professzornak jelentéséből kitűnt, hogy a családi házak ügye tulajdonképpen jogi kérdés, amelynek nemzetközi szabályozása szintén lehetetlen. Például már óriási a különbség Amerika és Európa között; az új világban családi házak építésére ingyen adhatnak és adnak is területet, az ó-világban erről szó sem lehet. A második kérdés az, ki építse a családi házakat, a város, az állam, vagy az egyes ember-e? Kinek a tulajdona legyen? Hiszen az egész dolog azon fordul meg, hogy a családi ház meg is maradjon a család birtokában, hitellező el ne vehesse, ne lehessen lefoglalni, elárverezni, vagy eladni. De itt mindjárt belekapcsolódik a második nagy probléma, az örökség dolga és nincs jogász a világon, aki e téren ne volna más véleményen társánál. De vannak sokan, akik úgy vallják, hogy e biztos hajlék még nem jelenti a családi érzés erősítését és szociális, nevelő értéke is vajmi csekély. E tekintetben minden országban más a tapasztalás, más

az eredmény, mindenesetre a vélemények nem forrottak ki és a törekvés, nagy városok külső részeiben olcsó, kis házak építésére még mindig növekedőben van. Talán a legközelebbi kongresszus már tisztább képet fog adni a helyzetről. A lakásügyi statisztika szükséges szervezésében az államok és városok kétségkívül segíteni fogják a háztulajdonosokat. A kongresszus alkalmából az állatkert hatalmas csarnokaiban a berlini háziurak segítségével kiállítást rendeztek és mindenkit érdeklő módon mutatták be praktikus és tanulságos keretben, amit az ipar ma a házak építéséhez, a lakások berendezéséhez termel.

Bérfizetés köznapon. A jószan ész a legnagyobb erélyvel szegődik a mellé a kívánság mellé, amelyet a szombatesti és vasárnapi dorbézolások miatt oly sokat szenvedő munkáscsaládok régóta hangoztatnak, hogy a bérfizetés ne szombaton történjék, a munkaszünet napja előtt, hanem valamelyik köznapon. Kevés helyen próbálkoztak még meg evvel az újítással és így nem igen van még rá mód, hogy a hatását megfigyeljük. A hamburgi iparfelügyelőség évi jelentésében szomorú tapasztalatokról számol be. A nagy hajógyárak valósággal kudarcot vallottak ezzel az újítással, amelynek az lett a következménye, hogy a fizetés utáni napon megakadt az üzem: annyi munkás hiányzott a munkából. Eleinte csütörtökön fizettek, akkor pénteken is, szombaton is kimaradtak az emberek. Erre szerdára tették át a fizetést, mire a munkások nagy száma csütörtöktől szombati „blau”-t csinált. A hajógyárak e tapasztalatok alapján megint szombatra teszik a fizetést. E szomorú tapasztalatok közléséhez azt a kívánságot fűzi a hamburgi Néppöthon orgánuma, a „Mitteilungen”, vajha a munkásság osztálypolitikája nagyobb figyelmet fordítana ilyen jelenségekre és ne bízná a proletariátus nevelését egyedül a „viszonyok”-ra.

A német jogászgyűlés szociálpolitikai kérdésekkel is foglalkozni szeptember 3-7-én Bécsben megtartandó ülésén. Többek között a következő tárgyakban fog tanácskozni: A kereskedelmi törvényen kívül lévő milyen védelmi intézkedések alkalmasak arra, hogy az összes magánalkalmazottakra kiterjesztesse? – A felnövő nemzedék pszichológiai, gazdasági és szociológiai kiművelésének követelményei. – Igényel-e a mai német polgári perrendtartás kiegészítést szóbeliség és közvetlenség tekintetében?

A dispensar intézetek (gondozók) mindenfelé nagy tért hódítanak a tüdővész ellen világszerte komolyan megindult küzdelemben. A szársországi kormány annyi ilyen gondozót akar felállítani, hogy városokban minden 30.000 lélekre, vidéken pedig már minden tíz ezer lélekre jusson egy. Ugyancsak a diszpenzárokra kívánja a fősúlyt fektetni az az angol bizottság is, amelynek élén Lloyd George áll. Ez azonban már csak minden 150.000–200.000 lélekre tervez egy-egy gondozót, úgy, hogy az országban mintegy 200–300 ilyen intézményből álló hálózat létesülne. Ez az angol bizottság a gyógyintézetekre is nagy súlyt óhajtott fektetni az új munkásbiztosítási törvény végrehajtásával kapcsolatban és tervezete szerint minden 5000 lélekre egy ágyra kell esnie a tüdővészgyógyításban.

Az agglégény-adó. Fehérmegye közgyűlése tudomásul vette Nagyperkátá község képviselőtestületének határozatát, mely az agglégényeket 30-40 év között fokozatosan emelkedő, 40-60 év között pedig csökkenő adóval akarja megterhelni és az így begyűlt pénzből a törvénytelen gyermekeket és a községekbe kihelyezett leleneket óhajtaná eltartatni az állammal. Az indítványt, mely e határozatot provokálta, Vas Mihály nagperkátai lakos terjesztette be,

aki terjedelmes indokolásában főként azt hangsúlyozza, hogy nagyrészen az agglagények és a nőtlen emberek az okai a sok törvénytelen gyermeknek, illő tehát, hogy inkább ők tartsák el azokat, mert hisz ők család nélkül úgyis könnyebben élnek meg. Mint precedensre, illetőleg analóg esetre, hivatkozik a hadmentességi adóra és kéri, hogy indítványát előbb a községekben, azután pedig a törvényhatóságoknál köröztessék, hogy az végre így az országgyűlés elé kerüljön.

A nemzetközi szövetkezeti mozgalom évkönyvét adta ki a Nemzetközi Szövetkezetek Szövetsége. A könyv első része a nemzetközi szövetség történetét, a második rész a szövetkezi ügynek az egyes államokban való jelen állását tárgyalja. Bő statisztika és tabellák teszik a szövetkezeti mozgalom jelen állását szemléltetővé. A könyv azért is nagy figyelmet érdemel, mert az idevágó irodalmat (a folyóiratokat is) az egyes államok szerint kimerítően felsorolja.

Munkásügyi hivatal szervezett Görögország, melynek feladata a munkásviszonyokat az iparban, a kereskedelemben, és másfajta vállalatokban megvizsgálni, a szükséges védelmi eszközök felállításáról gondoskodni és végül munkások és munkaadók közötti viszályok békés elintézésénél közreműködni. A hivatal a „Felső Munkásügyi Tanács” felügyelete alatt áll, mely a parlament, az ipar, a kereskedelem stb. köréből választott egyenekből áll.

A bányaiparra nézve az osztrák törvényhozás által elfogadott törvénytervezet és resolúció főbb rendelkezései a következők: 1. A es. kir. kormány köteles a vásár- és ünnepnapok bérfizetést megakadályozni. 2. A bányabírósról új törvény készítené. 3. A közmunkaminiszterium köteles a bérminimumnak a bányászban való megállapítása tárgyában ankétet összehívni. 4. Sztrájkok esetén kísérelje meg a kormány azok békés elintézését. (Sociale Kundschau.)

Dr. Melly Béla Budapest székesfőváros árvaszékének elnöke a városok kongresszusán nagy lendületű és emberszeretettől izzó beszédet mondott a gyermekvédelem ügyében. Rámutatott beszédében arra, hogy csak a gyermekvédelem intenzív felkarolása, a preventív szociálpolitika növelheti a városok erkölcsi erejét. Indítványozta, hogy: hívja fel az egyetemes ülés az állandó bizottságot, hogy tegyen legközelebb javaslatot a gyermekvédelmi ügyeknek az árvaszékeknél történő egyöntetű és szerves intézése és a hivatásos gyámságnak életbe léptetése iránt. Telbisz Károly dr. temesvári polgármester a temesvári határozat értelmében a külön gyermekvédelmi osztály fentartása mellett foglalt állást, mely az árvaszékekkel karöltve járjon el. Bárczy István elnök javaslatára a kongresszus kimondotta, hogy az indítványok az állandó bizottsághoz utasíttatnak.

Mit tettek a német városok a drágaság ellen?

Essen város tanácsa burgonyapiacot létesített, emelven legfeljebb 15 q-ig adott el burgonyát azoknak a polgároknak, akik 4200 M-nál kisebb jövedelemmel bírnak. A már bevezetett tengeri hal piacot is tovább vezeti és folytonos ellenőrzés alá vette a bús- és zöldségárakat. Tervbe vették, hogy a szűkösödőkről a szegénygyámi hivatal útján és népkonyhákkal gondoskodnak. Solingen városa elhatározta, hogy nagyban vett burgonyát és zöldséget kicsiben áremelés nélkül adja el. Két nap alatt 600 mázsa burgonyát adtak el a 3.80 M.-ért. Witgenstein környéki mezőgazdasági egyesület a községi

hatósággal egyetemben kelkáposztát és más zöldséget vásárol. Ennek mázsája azután 5.30-5.40 M áron adatik el, míg azelőtt 8 M volt az ára. Witten város drágasági bizottsága a mészáros ipartestület elnökével megállapodott a húsarak leszállítására nézve. Két húsfajta fontját 10 Pfenniges ármérséklésre ítélték, ezenkívül tengeri halról gondoskodtak. München városa 15,000 M-t fordít burgonyabevásárlásra. 5 fontnál kisebb és 50-nél nagyobb mennyiségben nem adják el. Az ár önköltségi ár. Külföldi fagyasztott hús elhelyezésére hűtőházról kivan gondoskodni. Foglalkoznak városi hússzékek felállításával. Koblenz városa tengeri halpiacot állított fel s a vevőknek nyomtatott utasításokat osztogat a különböző halfélék ízletes elkészítésére.

Tisztviselők mozgalma. A Foncière tisztviselői mozgalmat indítottak, mert fizetésük a biztosító társulatok tisztviselői között a legalacsonyabb, helyzetük a legnyomoztobb. Memorandumukban 25%-os bér javítást kérnek az 5000 koronán aluli fizetésű tisztviselők részére. Ezenkívül a következőket mondja az igazgatóságának benyújtott memorandum: „Együttal az anyagi téren mozgó kívánságainkon fölül egy a huszadik század szellemének megfelelő szolgálati szabályzat megalkotását is bátrak vagyunk kérelmezni. Jelenlegi szolgálati szabályzatunk teljesen elavult és az csupán kötelességeket ró a tisztviselőkre, jogokat ellenben egyáltalán nem tartalmaz. Hogy csak egyet említsünk, a munkaadó beleszólását oly tere is kiterjeszti, a mely minden alkalmazott kétségtelen emberi joga, amennyiben a szabályzat szerint még a nősüléshez is engedélyt kell kérnünk.” Ezt a memorandumot az igazgatóság visszautasította, a nagy biztosító társaság, mely néhány száz %-ra dolgozik, lehetetlennek találta tisztviselői szerény kérését. Ha nálunk a fogyasztó közönség szervezve volna, a társulat biztosítási ajánlatainak visszautasításával kényszerítené a külföldi intézeteket, hogy tisztviselői szerény megélhetéséről gondoskodják.

Világnyelv a törvényhozás előtt. A svéd parlamentben javaslatot tettek egy világnyelvről az iskolákban leendő kötelező tanítása tárgyában. A kérdés tárgyában 19 főiskolai tanártól kértek véleményt, akik közül 12 a világnyelv tanítása mellett foglalt állást. Így valószínűnek mutatkozik, hogy Svédország lesz a büszke elsőség, amely örök dicsősége lesz annak a kitűnő népnek, hogy legelőször valósította meg azt, amit szinte kihívóan parancsol a józan ész és ami ellen semmi sincsen, csak a renyheség törvénye és ababona. A kisiparosok támogatása. Sarkadi Lajos dr. a nagyváradi kereskedelmi és iparkamara titkára érdekes felolvasást tartott Nagyváradon a kisiparosok helyzetéről.

Sarkadi Lajos dr előadásában vázolta a kapitalizmus hatását a kisiparra, rávilágított, miként nyomta és nyomja a kapitalisták ereje a kisiparosokat s mint fenyegeti őket a pusztulással. A kisipar bajai: a tőkeszegénység, a technikai és kereskedelmi tevékenységhez szükséges erő hiánya. Ezeket kell elsősorban segíteni. A tőkeszegénység ellen az önségély, a szövetkezés az orvosság. A technikai erő hiányát pótolni lehet a közműhelyek létesítésével. A kereskedelem terén való járatlanság ellensúlyozására legmegfelelőbb az értékesítő szövetkezet létesítése. Részletesen kifejtette az előadó azokat az előnyöket, amelyek az egy-, vagy rokonszakhához tartozók ilyen egyesülései eredményeznének s azzal a reménységgel fejezte be előadását, hogy a kisiparosok az ő útmutatása után találják meg az utat, mely boldogulásukhoz bizton elvezet.

A munkásbiztosítási törvény sorsa Oroszországban úgy látszik biztosítva van már. Nagy nehézséget okozott a 8. §., amelynek értelmében az orvosi kezelés költségeit a munkaadó köteles viselni. Ezt a pontot már a dumában is erősen támadták a munkaadó érdekek képviselői, de a kormány, amely különben sok mindenféle tekintetben meg hagyta csonkítani a javaslatot, ehhez a ponthoz ragaszkodott. Még he-

vesebb küzdelem fejlődött ki e paragrafus körül az államtanácsban, ahol a forradalmi időkből emlékeztető Durnovo volt belügyminiszter, a reakció vezére. Durnovo keményen hangsúlyozta, hogy az ipari munkásságot csak azért részesíti kedvezményekben a törvény, mert a munkások a legszájásabbak, vagy mert mások szájaskodnak értük. Felhozta, hogy Oroszországban csak minden 772 lakóra esik egy kórházi ágy és a lakosság 83 százaléka részére egyáltalában lehetetlenség orvosi segítséget igénybe venni. Az egész törvényt csak arra lesz jó szerinte, hogy szocialista agitátorokat bujtogasson, akik a munkásságot folyton újabb követelésekre és lustaságra izgatják. (Emellett megállapított, hogy a 15 órás munkanap Oroszországban egyáltalában nem tartozik a ritkaságok közé.) Gróf Witte erre a heves támadásra felovastott egy memorandumot, amelyet a forradalmi időkben az ország legnagyobb iparosainak egyike nyújtott át neki és amelyben, mint az országra nézve legfontosabb reformok felsorolva a teljes polgári és gyülekezési szabadság, a sztrájkjog, a sajtószabadság stb. Hát ha ezek teljesíthetetlen követelések is, mondja gróf Witte, de már azt a jogot minden oroszoknak meg kellene adni, hogy betegség esetében ne legyen kénytelen koldusként könyörögni támogatásért. A többség neki adott igazat és elfogadta a vitás pontokat. A törvény életbe léptetéséig azonban még sok idő fog eltelni.

Az angol egészségi hét. Egész Angliában most ért véget az első nemzetközi egészségi hét, amelyet az u. n. Agenda-club szervezett, hogy propagandát csináljon a tisztaságnak és a friss levegőnek. A hét-száz és száz prédikációval kezdődött; iskolákban egyesületekben, az összes vallásfelekezetek templomaiban a fölolvások és prédikációk egyedüli témáját az egészségügy alapvető kérdései szolgáltatták. Majdnem kivétel nélkül az összes városokban és falvakban megtartották az egészségi hetet, úgy hogy az egyesület tevékenysége valóban sikerrel zárult, amin felbuzdulva, elhatározták, hogy jövőre még nagyobb arányokban fogják megismételni az akciót, amelynek támogatását máris megígérték olyanok, akik az idén még távol tartották magukat a mozgalomtól.

Az alapos tudós. A hírneves amerikai folyóirat. „The Annals of the American Academy” legutóbbi száma specialiter a „falu” kérdésének van szentelve. E számba cikket írt a többek között T. N. Carver, a nemzetgazdaságtan tanára, a kitűnő Harvard egyetemén. A cikk címe: „Significance of Changes in County Population”: A falusi nép kicserélődésének jelentősége. A tudós szerző annak a bizonyítására, hogy a gazdasági fejlődés változásával hogyan cserélődnek ki a népek valamely helyen, szórói-szóra a következőket mondja: „A magyarok egyidőben uralkodtak Magyarországon, elfoglalván a völgyeket és hátraszorítván a civilizáció sokkal magasabb fokán álló őslakókat a hegyek közé. Ezidőszereket ennek a folyamatnak a fordítottját látjuk és a magyarokat kiszorítják helyükből a gazdasági versenyben előbbre jutott csehek ...

Hochschule für kommunale und sociale Verwaltung címen új főiskola létesült Kölnben. A főiskolának két szaka van, melyek négy szemeszter után vagy a „Kommunalbeamtenprüfung”-gal vagy a „Socialbeamtenprüfung”-gal végződik.

A keresztényszocialisták népgyűlése. Máj. 16-án a Szent István Társulat dísztermében tartották meg azt a népgyűlést, melyet a keresztényszocialisták és a katolikus népszövetség vezetői hívtak össze a tömeges villamoselgázolás dolgában. A népgyűlést tudvalevően eredetileg a régi országháza termében akarták megtartani, de a már kibérelt helyiség átengedését a polgár-

mester megtagadta. Az ilyenformán más helyen megtartott gyűlésre mintegy hat-hétszáz ember sereglett össze, nagyjából az iparos polgárság, amelynek szónokai mindenekelőtt a régi országháza termének át nem engedését tették szóvá s így lett az eredetileg csupán a villamos balesetek ellen összehívott tanácskozásból a városi ügyek, a városi gazdálkodás éles hangú és személyeskedő indulatos bírálata. A dolog vége azután az a felszólítás lett, hogy mindazok, akik elégedetlenek a főváros mai politikájával, valláskülönbség nélkül fogjanak össze és szervezkedjenek az idej őszi községi városatyaválasztásra.

A népgyűlés legelső szónoka Szmrecsányi György beszélt a megváltott városi üzemekről, a melyekkel szemben nő az elégedetlenség már a VI. kerületben, a demokraták kis emberei között is. Kritizálta a városi villamos megváltásának dolgát. Az akkor tapasztalt tőzsde-manővert csinálják most a Közútival is. Kitől várhatnánk segítséget, úgymond, azzal a politikával szemben, mely a folytonos megváltást a közérdek mezében a magánérdek harácsolására üzi. Fölhívja a polgárságot, hogy ítélkezék szavazatával az őszi választáson a városháza mai urain. Mayer Gyula fővárosi bizottsági tag azzal kezdi, hogy megmagyarázza, miért nem teszi szóvá ő a város sok baját a közgyűlésen? Azért, mert a klikkeknek van egy terrorizáló fegyvere azok ellen, -a kik visszaélést tesznek szóvá: elnevezik feketének, klerikálisnak. A bajnak nem a demokraták, hanem a kispolgárok az okai, a kik egy jelentéktelen kisebbség uralmát túrik.

Huszár Károly országgyűlési képviselő beszámol arról, hogy a rendőrség jelentése szerint négy év alatt a budapesti villamosok 160 ember halálát okozták és 500 embert tettek nyomorékká. Hivatkozik Bécsre, a hol háromszor oly hosszú a vonal, mint Budapesten, háromszor annyi a kocsis és az utas. Mégis, a mi 49 halálos szerencsétlenségünkkel szemben ott 19 haláleset volt csupán. Miért? Mert ott nem sajnálják, mint nálunk, a polgárok életét mentő készülékeket. A mi vállalatunk ötven millió tartalékot mentek elszakítani a hatóság beleegyezésével attól a becületes üzleti rendeltetéstől, hogy a vasút bevételeiből gyűlvén, a forgalom javítására a vonalakba ruházzák vissza! Az elszakított milliókkal azután üzérkedni kezdtek, telekspekulációba bocsátkoztak. A villamos vonalakat Budapesten nem a közönség forgalmi érdeke, hanem a vállalati telkek érdeke szerint fejlesztik és vezetik. Néptelen, elhagyott vidéken mérőföldeket át elvezetik oda, a hol néhány befolyásos ember öt-hat házat épít, s aztán a villamosal karöltve vízvezeték, csatornát, világítást jár ki magának. Az illetőknek évi néhány száz korona adójával szemben milliókat beruházást tesz a közbizonyból, a főváros, a magántelkek értékét megszázorozva! Követeli, hogy a főváros csináltasson és tartson önállóan üzemből földalatti vasúttrendszert, így törve meg a vállalatok nyereszkeskedő politikáját. Csinálnak is nálunk földalatti, de nincs benne köszönet. Szólnak tudomására jutott, hogy a főváros egy magánszemélynek adott elmunkálati engedelmet a földalatti körvasútra, de az, miután a megvalósításra egy félérje sincs, - az ingyen és munka nélkül kapott ajándékot most egy pénzcsoportnak félmillióért kínálja! Kifogásolja, hogy a főváros két főtisztviselője, a kinek a felügyeletet kellene teljesíteni, ha kell, büntetni, avagy a főváros érdekét védő szerződést kötni, a villamos igazgatóság tagjává lett évi 10.000 kor. jutallal. Ilyen városi politika mellett nem csoda, ha gyökeret verhetett az a lump-politika, a mi a milliókat addig fécsérli, míg akadni fog olyan bankár, a kinek a főváros a mennybéli jussát is elzalogosíthatja. Ennek a koncosztó politikának az eredménye, hogy a villamosok a sok szerencsétlenné tett embernek kártérítést alig fizetnek. Az Államvasút 18.000 kilométer vonalán nincs annyi elgázolás, mint Budapesten. De míg az Államvasút okozta kárért esztendőnként egy millió koronát kifizet, a mi villamosaink kártérítése alig éri el az évi 30.000 koronát. Az elgázoltaknál még a vállalatok ügyvédei is többet kapnak.

A gyűlés végre határozati javaslatot fogadott el a villamosok gázolása és a fővárosnak a vállalatokkal szemben követelt elnéző és lanyha eljárása ügyében.

Az Országos Iparegyesület hetvenesztendős jubileuma alkalmából igazgatójával, Gelléri Mórral megíratta a magyar ipar hetvenesztendős történetét. A könyv elsődrendű forrásmunka; szerkesztője és jórészen írója Gelléri Mór kitűnően oldotta meg a nehéz feladatot.

Az északamerikai Egyesült-Államok szenátusa nagy többséggel elfogadta azt a javaslatot, mely szerint az Unióba a bevándorlás csak annak engedtetik meg, aki legalább egy nyelven írni és olvasni tud. Fontos újítás, hogy a jövőben politikai menekülteknek is tilos lesz a letelepülés. A szenátus által elfogadott szöveg szerint: „azok, akik idegen államok erőszakos fel forgatására törekszenek, letelepülést nem nyerhetnek.” Ez a módosítás heves ellenmondást támaszt Amerikában, mely eddig a politikai menekültek hazája volt.

Ötvenezer szabómunkás Londonban sztrájkba lépett. A munkások főkövetelése az árszabályok következő módosítására irányul:

Frakköltöny az eddigi árszabás szerinti idő 32% óra, a revidiált, árszabás szerint 37 óra.

Zsakett az eddigi árszabás szerinti idő 32 $\frac{3}{4}$ óra, a revidiált árszabás szerint 36% óra.

Saceo az eddigi árszabás szerinti idő 26 óra, a revidiált árszabás szerint 30 $\frac{1}{2}$ óra és így tovább. Megjegyzendő, hogy ez az időkülönbség a legnagyobb eltérésnél sem tesz ki annyit, mint amennyit kitenne az óránkénti munkadíjnak két pennyvel való emelése.

Másrészt a műhelymunkások számára heti negyvennyolc óra munka után 3 font minimális hetibért követelnek, a nőmunkások számára pedig ügyességükhöz és használhatóságukhoz képest heti 30, 26, vagy 18 shillinget.

Erdekes látványt nyújtott legutóbb a sztrájkoló szabók tüntető körmenete már azzal az internacionális kép-nél fogva is, melyet a londoni szabóipar minden nemzetbeli munkásainak egyvelege mutat, különösen mióta az East End jiddis munkásai is kimondták a sztrájkhoz való csatlakozásukat. Csoportosan járták be az utcákat franciák, svéddek, németek, magyarok, mindegyik anyanyelvével keverve az angol beszédet, míg a magas bérkaszárnnyák ablakaiból a Zangwill által oly előszeretettel rajzolt sötétarcú nők kandikáltak kíváncsian elő, a fiatal varrónők, gomblyukvarrónők, kifutók dalolva élvezték kényszerű szabadságukat. Pedig ezeknek a sorsa a legkevésbé irigylésreméltó. Reggeltől estig tartó munkával alig keresnek 3 shilling 6 pennyt hetenkint.

Ezideig még sem a munkások, sem a munkáltatók nem sok hajlandóságot mutatnak a békére, de híre jár, hogy a kormány által kinevezett ipartanárs a híres munkásvezért, Askwith-t fogja a közbenjárásra fölkérni.

Modellek bérmozgalma. A müncheni modellek szakgyulete bérmozgalmat indított. Nagy a panaszuk; 40 év óta nem változott a műtermekben alkalmazott modellek díjazása. Minimális bért követelnek a festőktől és szobrászoktól, tarifa-szerződést, betegségek elleni biztosítást.

Saluti senectutis címen A. v. L i n d h e i m (Leipzig, Franc Bentike kiadásában XII. 501 old.) egy rendkívül érdekes munkát irt az élet-korhatár meghosszabbításának gazdasági jelentőségéről. A könyv első fejezete tisztára biológiai vizsgálódásnak van szentelve. Az állatoknál a halál általában arra vezethető vissza, hogy a szervek képtelenek az anyagcserét eszközölni. Ez az emberekre is áll, azonban bizonyos életmód folytatása mellett annyira meg lehet edzeni a szerveket, hogy hosszabb időn át képesek az anyagok kiválasztására. A modern hygienia szabályainak a betartása különösen elősegíti ezt. Ezt a történelem is bizonyítja. A könyv II. fejezete a közép- és újkori halandósági állapotokkal foglalkozik. Gazdag, egész Nagy Károly koráig terjedő anyagot sorakoztat föl annak az igazolására,

hogy a hygienia térfoglalásával egyidejűleg még hosszabodott az emberi élet korhatára, a halandóság egy harmadára szállt alá. A beállott népszaporodás nem annyira a születések szaporodására, hanem a halandóság csökkenésére vezethető vissza. A könyv lényegét a IV. fejezet alkotja. Itt kimutatja a szerző, hogy mily gazdasági értéket képvisel az emberi élet. A csecsemők ápolása és a gyermekek nevelése mily óriási gazdasági erőket emésztnek föl, mekkora „tőke-befektetést” reprezentál a rájuk szentelt munka, ha azonban akkor halnak el, mikor még nem végeztek produktív munkát. Ez a társadalom óriási megkárosodását jelenti. Pontos statisztikai számítások egy ember tőkeértékét 16,000 márkára teszik; azonban hány ily összeg vesz el a gyermekhalandóság és járványok következtében, ami viszont a hiányos egészségügyi állapotokra vezethető vissza. Ugyancsak megkárosodik az állam a hiányos ipari hygiene, a sok ipari baleset, valamint a rossz szokásokból eredő bajok következtében. Poroszországban a szifiliszesek száma 250,000-re rúg, ezek átlag 6 évvel rövidebb ideig élnek, mint mások. Ez a veszteség pedig 150,000 termelő év elvesztését jelenti. Az utolsó fejezetben azt bizonyítja a szerző, hogy az aggkori tétlenség következtében szintén megrövidül az élet, legalább is erre vall a nyugdíjazottak rövidebb életkora, már pedig az öregekkel sok tapasztalat, tudás, ismeret száll a sírba. A szerző a könyve végén 14 programpontra foglalja össze a művéből lesűrődő tanulságokat.

A porosz iparfelügyelők 1910. évi jelentése szerint különös megfigyelés tárgyává tetették, a kézi üzemnek gépipemmé való átalakítása az egészségre veszélyes üzemekben miként javította meg az egészségügyi állapotokat. Elsősorban azok a berendezések képeztek a megfigyelés tárgyát, amelyek tartósan nehéz testi erőfeszítést igényelnek, vagy amelyeknél por és káros gőzök hatása jelentkeznek, vagy tartósan nagy hőség, nedvesség mutatkozik. Ezek közül megemlítik, hogy nagy elterjedést nyert a szedőgép, és pedig kis nyomdákban is. A szedő ilyen gépekkel csak a kész sorok kiszedésénél kerül közvetlen érintkezésbe. A káros gázok és gőzök elvezetése majdnem tökéletesen elérhető. Továbbá a stereotyplapok öntésére szolgáló gépek, a melyeknél az ólom az olvasztótégelyből pumpával emeltetik az öntőszerkezetbe. Miután az olvasztótégelyből való merítés ki van küszöbölve, ez teljesen zárva tartható és mivel az öntés önműködőleg történik, a kifreccsenés kizártnak tekinthető. Az ólomportelávitatása a szedőszekrényekből a munkás egészségére nézve veszélyes. Ezer sok nyomda portalanítási szivattyúkészüléket (vacuum) használ.

A Carnegie Institut 1911. évről szóló jelentése szerint az intézetnek 10 osztálya van. Az első, a botanikai osztály a növények eredetét, fejlődését, vándorlásának okát kutatja. A második osztály az öröklékénység fontos problémájával foglalkozik növényeknél, állatoknál és embernél. A megfigyelések kétezer állaton és több, mint 40 ezer növényen történtek. Nagy tevékenységet fejtett ki az intézet történelmi kutatást intéző osztálya is, amelynek tagjai különféle országokban gyűjtöttek okmányokat. A geophysikai osztály az ásványok kristályosodásáról és olvadásáról adott ki közleményeket. A tengerbiológiai osztálynak saját állomása van Tortugas szigetén. A csillagászati osztály új csillagdat kapott Argentínában és különösen a naprendszer mozgásával foglalkozott. A tápszerlaboratórium folytatja az emberi táplálékra vonatkozó nagyfontosságú kutatásait. Ezenkívül 360 külföldi kutatót támogatott az inté-

zet, amelynek Carnegie valóban példátlan nagylelkűsége adja meg a működés anyagi lehetőségeit.

A közgazdaságtan egy új elmélete. (Dr. Fr. Oppenheimer egyetemi magántanár Berlin: Theorie der reinen u. politischen Ökonomie. Megjelent Berlinben Georg Reimernél. 738 oldal. Ára 14 márka, kötve 15 márka.) Az elméleti közgazdaságtan feladata annak a problémának megoldása, valamely társadalom jövedelme hogyan oszlik meg a bérmunkából, a tőkenyereségből és a földjáradékból élő három nagy társadalmi osztály között. A közgazdaságtan ideálja, hogy a társadalom jövedelemeloszlását, az egyes jövedelmi ágak – a munka, a tőke, a nyereségnek nagyságát az értékre vezesse vissza. Mert utolsó fokban nyilvánvalóan arról van szó: mi a munka, a tőke és a föld „értéke”.

A régi közgazdasági tudomány a földjáradékot Ricardo elméletével magyarázta. Ez az elmélet mai napig is tartja magát. Ellenben a beralapelmélet, (mely szerint a bérmunkásoknak jutó összeg, a munkabérelap egy adott társadalomban állandó) ma már teljesen hitelét veszítette.

Franz Oppenheimer a berlini egyetem tanára, most új és talentumos magyarázatát adja nemcsak a munkabérnek, hanem a többi jövedelmi ágak jövedelme nagyságának is.

Oppenheimer különbséget tesz a közgazdaság között az összes föld elfoglalása előtt és után. Az összes földek elfoglalása előtti korszakot nevezi: a „tisza gazdaság” korszakának. Mert a föld ekkor még szabad, mint a víz és a levegő, amelyből mindenki annyit vesz, amennyit tud. Ebben a helyzetben bérmunkások osztály sem képződhetik, mert – mint Turgot mondja – „senki sem fog másnak dolgozni, míg ez az állapot tart, nem képződhet tőkenyereség, sem földjáradék.

Másképp áll a dolog, ha az összes föld el van foglalva, ha egy osztály az összes földet lefoglalta magának. Ekkor a birtoktalanok csak úgy élhetnek meg, ha a birtokosoknak dolgoznak. Ezt nevezi a „politikai gazdaság” korszakának. Mivel pedig az egyik osztály, a birtoktalan kényszerítve van a másik osztálynak dolgozni, ha éhen halni nem akar, az utóbbi, vagyis az u. n. felsőbb osztály „monopólium viszonyban” van a munkások osztálylyal szemben. A munkások osztály tehát nem fogja munkája teljes értékét megkapni, ahogy például az sem kap egyenlő értékű árut, aki egy monopóliumhelyzetben lévő eladótól, pl. valamely szabadalom tulajdonosától kénytelen vásárolni. Ahol korlátlanul nem szaporítható áru van szó, ott nincs egyenlő értékek kicserélése, hanem egyenlőtleneké. A monopóliumot élvező egyén vági osztály tehát „többségtértekhez” jut.

Ez a többségtértek a földjáradék és az ebből kialakuló tőke nyeresége.

Ha mindenki csak annyi földet vehetne birtokába, amennyit saját maga meg tud művelni, akkor még rengeteg szabad föld állana minden országban szabad rendelkezésre. A történelemből azonban tudjuk, hogy a hódítás folyamán a győző lefoglalta magának az egész földet és azt elzárta a meghódított paraszt elől és ezt kényszerítette, hogy neki dolgozzon. A nagybirtok értéktöbblete tehát elsősorban azon alapul, hogy elzárja a parasztot a földtől és megdolgoztatja a saját javára. A földjáradék az a többségtértek, mely a parasztnak a földtől való elzárása folytán áll elő. Ez az eljárás a múltban erőszakkal, a jelenben politikai eszközökkel történik. Ha a nagybirtok megszűnne és mindenki csak annyi földet vehetne, amennyit meg tud művelni, a föld ismét szabad jószág lenne, megszűnne ezzel együtt az egyik osztály monopólium helyzete a másikkal szemben és földjáradék és tőkenyereség legalább is annyiban, amennyiben egyúttal monopóliumnyereség is, megszűnének. Igazán csak munkajövedelem lenne és ezek között csak a munka nevei szerint lenne különbség (bérmunkás, földművelő, vállalkozó). De mindegyik teljes értékét kapná meg fáradságának, mert egyik sem lenne monopóliumhelyzetben. Ezt a társadalmi állapotot nevezi Oppenheimer a „liberális szocializmus” korszakának. A cél, az értéktöbblet megszüntetése el lenne érve és nem lenne kizsákmányolás,

sem a gyengébbeknek az erősebbek által, mint ma, sem az erősebbeknek a gyengébbek által, mint a kommunizmusban.

Ehhez az elmélethez persze sok szó fér. Ugyancsak kétséges, hogy a nagybirtok megszűntével szabad föld még olyan hosszú ideig állana rendelkezésre, amint azt a szerző felteszi. (Mert másképp szaporodnék akkor a paraszt, mint ma! Nem lenne egyke-rendszer!) Van sok állam, ahol van elég szabad föld, pl. Kanadában, mégis van magas földjáradék és értéktöbblet. Továbbá el kellene az államokat is szigetelni egymástól teljesen, hogy a szabad föld hatása igazán érezhető legyen. Ezek dacára abban, amire szerző a fősúlyt helyezi, igazat kell adni neki: a vagyoni és jövedelmi különbségek nem szabad és egyenjogú polgárok versenyéből alakultak ki, nem gazdasági okokból, hanem politikai okokból. Egyik osztály a másikat fegyverrel hatalmába hajtja, a földet lefoglalja és a meghódítottakat a maga javára megdolgoztatja. Nem a túlszaporodás folytán állott elő a földek elfoglalása, ahogy Smith, M a lthus, Ricardo hitték, hanem erőszak folytán. Ezt a politikai szempontot nem látta meg nemcsak a klasszikus gazdaságtan, de még a történelmi materializmus sem és jelen sorok írója régen megmondotta az Anti-Dühringről írott egyik kritikájában, hogy nem Engelsnek, hanem Dühringnek van igaza. O. könyve egészen népszerűen van írva és kétségtelen, hogy kiindulási pontjában helyes és O. ma a legönnullóbb német közgazdasági író. O. írásai különösen nagy érdeklődést találhat nálunk, ahol a centrális gazdasági probléma – mint sehol annyira Európában – a nagybirtok.

Hogyan hatnak nagy katasztrófák az emberre?

Erről a kérdéstről rendkívül érdekes tanulmányt tesz közzé Dr. Eduard Stierlin az „Umschau”-ban. A szerző megfigyelései kiterjednek a courièresi bányakatasztrófára (1100 halott), a Valparaisó-i földrengésre (3000 halott), a radbodi bányaszerencsétlenségre (300 halott), a messinai földrengésre (100,000 halott és még néhány kisebb katasztrófára. A courièresi menekülteknek, akik három hét irtán kerültek ki a halálveszedelemből, sejtelmük se volt arról, ami velük történt, csak amikor a sok zurnaliszta és fotográfus körülfogta őket és minden szavukat és mozdulatukat drága pénzen megfizette, akkor támadt bennük lassanként az a tudat, hogy ők egy óriási hőstettet vittek véghez. Egyik képeslevezőlapokat készítettett magáról a „courièresi hős” felírással, a másik cseréptálat a fotográfusával, a harmadik pénzért mutogatta magát Amerikában stb. Négy nappal később megint napvilágra került egy ember a tárnából, akit ágyba fektettek, ahol vidáman mesélte, hogyan társalgott odalent unalmában egy lóval, amely nyerítéssel válaszolgatott neki. Egy percig se kételkedett benne, hogy megmentik. Menekülése után első gondja volt, hogy az újságírók pénzéből ő se kapjon kevesebbet, mint a többiek. A katasztrófa 550 asszonyt tett özvegygé, de 14 hónap múltán már csak 56 volt közülök özvegy. A messinai katasztrófa részeseinek kikérdezéséből is azt a tanulást vont le a szerző, hogy a katasztrófa áldozatainak a szenvedését sokkal nagyobbak képzeljük a valóságosnál. Majdnem az összes sebesültek azt felelték, – amit Lombroso is megállapított – hogy eleinte semmi fájdalmat sem éreztek. Ez az érzéketlenség sokaknál órákig, sőt napokig tartott. A menekültekben a tömeges pusztulás és halál látása se keltette azt a borzalmas benyomást, amit az újságolvasók milliói és a későbbi szemlélők éreztek. Sokan a menekültek közül sajtáságos apáthiát árultak el, amely a legélesebb ellentétben volt az elszenvedett csapással. Még a hozzátartozóik megcsónkított hulláit is nyugodtan nézték. Nápolyban egy menekült elárúsító, aki két nap két éjjel volt eltemetve és

egész családját elvesztette, azt a kívánságát fejezte ki, mihelyt kicsit magához tért, hogy nagyon szeretne visszamenni Messinába megnézni, hogy mi lett a boltjával! Az emberi lélek különös mélységeit és magasságait világítja meg ethikai és erkölcsi tekintetben is egy-egy nagy katasztrófa. Különösen az anyák hősiessége megható. Rengeteget találtak Messinában is olyant, aki saját élete árán mentette meg vagy akarta megmenteni gyermekét. De a legmeztelenebb brutalitások ismert megnyilatkozásai is napirányban vannak a nagy katasztrófaéknál. És – ami igen érdekes – abszolúte nem azok mentesek tőle, akik a normális életben derék embereknek ismertek, sőt nagyon sok ilyen „derék” ember a legvadabb támadást intézte Messinában védtelen nők és gyermekek ellen, hogy egy-egy ruhadarabot megkaparintson. Később, amikor ismét normális viszonyok közé kerültek nagy szemrehányást tettek maguknak e viselkedésükért.

Munkások háztartásáról érdekes statisztikai főlvételt készített a svájci fém munkás szövetség. Mint-hogy e szervezetnek nincs külön e célra szolgáló apparátusa, ennél fogva a főlvételek is csak szűk keretekben mozoghattak. Mindössze csak 61 jobban kereső munkás háztartásáról sikerült pontos adatokat szerezni, mert a rosszabbul díjazott munkások részint nem eléggé műveltek ahhoz, hogy egy egyszerű statisztikai táblázat készítéséhez szakszerűen hozzájárulni tudnának, részint pedig sokkal apatikusabbak, semminthogy egyáltalán törődjenek ilyesmivel. A főlvételt a következőképpen eszközölték: a munkások egy könyvecskét kaptak, melyben nap-nap után följegyezték összes kiadásait, 30 rovat szerint részletezve. A 61 család bevétele a következőképpen oszlott meg: 16 munkáscsalád (férj, feleség, gyermekek keresete) 1600-tól 2000 frankig, 28 család 2001-től 2500 frankig, 13 család 2501 franktól 3000 frankig és csak 6 család keresett 3000 frankon felül. Mindamellett a munkások létminimuma magasabb, mint amekkorának a törvényhozás ezt feltünteti, természetesen csak azért, hogy minél alacsonyabb létminimumot adóztathasson meg. A munkások kiadása a következőképpen oszlott meg: élelmiszerekre 43.4%, élvezeti cikkekre 4.9%, házbér és útiköltségekre 16.4%, adóra 1.2%, ruházódásra, beszerzésekre 13.4%, fűtés, világításra 4.8%, mosatás, tisztogatás 3.0%, művelődésre és szórakozásra 2.7%, egyleti és biztosítási járulékokra 4.7%, különfélekre 2.9%. Mennél nagyobb a jövedelem, annál kevesebb megy el aránylag élelmiszerekre: a 2000 frankos jövedelemnél 48.3% a 3000-re felüli jövedelemnél 41.0%. A fontosabb élelmiszerekből egy munkás naponta a következő mennyiségeket fogyasztja el: kenyér (gramm) 329, burgonya (gramm) 206, tej (liter) 0,873, hús (gramm) 77, tojás (darab) 0.25, sajt, vaj (gramm) 17, cukor (gramm) 44.

Munkásbiztosítás.

Rovatvezető: **dr. Halász Frigyes,**

az Országos munkásbetegélyező és balesetbiztosító-pénztár s. titkára.

Kérjük azon kerületi pénztári tisztviselőket, akik lapunk terjesztésével foglalkozni óhajtanak, szíveskedjenek nevüket és címüket, valamint a honoráriumot, amelyre igényt tartanak, lapunkkal közölni.

Az Országos Pénztár és valamely munkásbiztosítási választott bíróság között felmerült hatásköri

összeütközés a hatásköri bíróság elé tartozik-e? Közigazgatási hatóság-e az Országos Pénztár? Ezen nagyérdékű kérdésekben a közel jövőben meg fogjuk ismerhetni a m. kir. hatásköri bíróság álláspontját, mely egy rendkívüli betegélyezési igény ügyéből kifolyólag e kérdéseket el fogja dönteni. Egyik kerületi pénztárnál ugyanis valamely tag rendkívüli segélyt kért; a pénztár elutasította; a tag a választott bírósághoz felebbezett, a választott bíróság azonban kimondotta végzésileg, hogy a rendkívüli segélyek ügyében hatáskörrel nem bír, hanem ezen ügyek eldöntése az országos pénztár hatáskörébe tartozik, miért is az iratokat átteszi az országos pénztár igazgatóságához. A kerületi pénztár elmulasztotta, hogy a választott bíróság végzése ellen felfolyamodással éljen, az iratok ilyképen áttétettek az országos pénztár igazgatóságához. Az országos pénztár igazgatósága megállapította, hogy az ügy eldöntésére ő sem bír hatáskörrel s mivel ilyképen negatív hatásköri összeütközést látott fenforogni *egy közigazgatási bíróság* (a munkásb. választott bíróság) és *egy közigazgatási hatóság* (az országos pénztár) között, az ügyet az 1907: LXI. t.-c. 1. és 7. §§.-ai alapján a hatásköri bírósághoz terjesztette fel annak eldöntése végett, vajjon a rendkívüli segély kérdésében a választott bíróság, vagy az országos pénztár bír hatáskörrel. Az érdekes felterjesztésből közöljük a következőket:

„Előre kiemeljük, hogy nem az 1907: LXI. t.-c. szó szerinti értelme, hanem annak *szellemé* az, amelynek értelmében a felmerült hatásköri vita eldöntése kétségtelenül oda tartozik. Az Országos Pénztár *autonom közigazgatási hatóság természetével bír*, mert ő állapítja meg általánosságban a helyi szervezet és a biztosításra kötelezett alkalmazottakat és azok munkaadóit *kötelező erővel* a betegélyezési járulékok mérvét (1907: XIX. t.-c. 25. és 105. §§.-ai), ő állapítja meg a törvényben megjelölt minimális (50. §.) és maximális (51. §.) korlátok között általánosan a betegélyezési járulékok mérvét (50. §., utolsó bekezdés, 105. §.), ő állapítja meg a balesetbiztosítási költségek fedezése szempontjából alapvető jelentőségű, a munkaadókra *kötelező erejű* veszélyességi táblázat (33. §. 2. és 3. bek.), ő rója ki a munkaadókra *kötelező erővel* a balesetbiztosítási járulékokat (36. §.), ő állapítja meg a balesetbiztosítási kötelezettség alá eső személyek balesete esetén az állandó járadékot (88. §., 2. bek.). *Az Országos Pénztár ezen közigazgatási hatósági természetét a m. kir. hatásköri bíróság 1910. évi 17. számú határozata el is ismerte.* Ugyancsak autonom közigazgatási hatóság természetével bírnak a kerületi pénztárak is, melyek a betegélyezési járulékokat a munkaadókra *kötelező hatálylyal* kivetik (118. §. b), 41. §., 46. §.), megállapítják a segélyeket (50. §. ut. bekezdése) stb. A munkásbiztosítási választott bíróság pedig nem egyéb, mint egy *speciális körben működő közigazgatási bíróság*, mert közigazgatási hatóság (Országos Pénztár, valamint helyi szervei) és magánfelek (tagok) között közigazgatási jogviszonyból (tagsági viszonyból) felmerült viták eldöntésére van hivatva, anélkül, hogy ő maga felsőbb fokú közigazgatási hatóság volna (mint például közigazgatási hatóság a törvényhatósági ügyekben felebbezés folytán döntő belügyminiszter).

Ezek szerint tehát a k-i választott bíróság és az Országos Pénztár közötti hatásköri összeütközés, közigazgatási bíróság és közigazgatási hatóság közötti hatásköri összeütközés s így az 1907.: LXI. t.-c. 1. és 7. §§.-ai valódi szellemének megfelelően a hatásköri bíróság döntése alá tartozik. Bizonyos ugyan, hogy az 1907 : LXI. t.-c. külön nem szól a munkásbiztosítási választott bíróságokról s a közigazgatási bi-

rósági jellegű hatóságok közül csak a m. kir. közigazgatási bíróságot említi azon hatóságok között, melyeknek hatásköri konfliktusait a hatásköri bíróság elintézni hivatott. Mégis kétségtelennek tartjuk, hogy a törvény célját kutató törvénymagyarázat és a törvényhozó akarata és intenciói szerint a hatásköri bíróság hivatott a k-i munkásbiztosítási választott bíróság és az Országos Pénztár fenforgó hatásköri vitáját is eldönteni.

Az 1907: LXI. t.-c. 1. §-ának indokolása következőleg sorolja fel, hogy mely hatásköri vitákat kívánta kizárni a törvényhozó a hatásköri bíróság ítélezéséből: „Kizárja a hatásköri bíróság elintézési köréből a bírói hatóságoknak egymás között felmerülő összeütközésének elintézését, kizárja továbbá a hatásköri bíróság elintézési köréből azokat az összeütközési eseteket is, amelyek a katonai büntető hatósággal szemben merülnek fel.” Ebből látható, hogy ha a munkásbiztosítási választott bíróságnak közigazgatási hatóságokkal való hatásköri összeütközése kifejezetten nincs is említve az 1907: LXI. t.-c.-ben, viszont nincs is az kizárva a törvényhozó szándéka szerint a hatásköri bíróság hatásköréből, s ha meggondoljuk, hogy a munkásbiztosítási választott bíróság nemcsak feladatának természeténél fogva bíróság, hanem *bírói függetlenséggel is van felruházva, s így nincs Magyarországon olyan közigazgatási hatóság, amelytől* utasítást kaphatna, úgy világos, hogy a felmerült hatásköri vita eldöntésére a törvényhozó intenciói szerint a hatásköri bíróságot feljogosítottak kell tekinteni.”

Vállalati pénztárak feloszlása. Értesülésünk szerint legközelebb 4 vállalati pénztár feloszlik: a bihari Erdőipar és Mészégető r. t. (Dobrest), a Gácsi Gyapjuszövet gyár r. t. (Gács) és a Sternlicht S. és Tsa zománczó gyár (Losonc) vállalati pénztáraknak legközelebbi közgyűlése fog határozni a vállalati pénztár önkéntes feloszlása tárgyában; a Libáni faipar r. t. vállalati betegsegélyző pénztár közgyűlése pedig már ki is mondta a feloszlást, s immár csupán a pénztár felszámolása van hátra.

A debreceni ker. pénztár 1911. évi jelentése szerint a tagok száma 1911-ben az 1910. évi 12.443-ról 15.790-re, a járulékbérvétel 245.706 K-ról 865.251 K-ra emelkedett. A pénztár az 1911. évi kezelést 6354 K felesleggel (1910-ben 6632 K hiány) zárja le. Táppénzre a járulékbérvételnek 27.38%-át, adminisztrációra 22.46%-át költötte. Az igazgatóság 1911. évi jelentéséhez tartalmaz főorvosi jelentés van mellékelve, melyben a főorvos azon célból, hogy a modernül felszerelt ker. pénztári rendelőintézet áldásaiban az országos pénztárnak Debrecenben lakó összes tagjai (tehát a M. Á. V. betegs. pénztár és a Debreceni kereskedelmi alkalmazottak egyesülete betegs. pénztár tagjai is) részesülhessenek, *a rendelőintézetnek országos pénztári kezelésbe vételét sürgeti.*

Dr. Halász Aladár munkásbiztosítási kézikönyvének teljesen átdolgozott új kiadása a napokban hagyta el a sajtót. Dr. Halász Aladár ezen újabb munkájában a munkásbiztosításnak kötetekre menő hatalmas joganyagát, a könyv gyakorlati használhatóságának rendkívül előnyére való mesteri tömörséggel dolgozta fel. A tömör, de mégis mindenre kiterjedő és világos törvény magyarázat legnagyobb részében elvi jelentőségű döntvényekből vagy ítéletekből vett bírói megállapítás, a hol tehát minden szónak súlya, jelentősége és értéke van. Különösen értékesé teszi a munkát az, hogy a szerző, aki, mint az országos pénztár ügyésze, hivatásánál fogva a munkásbiztosítás körüli joggyakorlatnak kialakulásában maga is tevékeny részt vesz, jórésztben oly joggyakorlati anyagot ad át művében a nyilvánosságának, mely eddig teljesen ismeretlen és hozzáférhetetlen volt. A munkásbiztosítási joganyag mind bonyolultabbá váló tömkelegében ez a hivatott helyről

származó könyv nélkülözhetetlen útmutató, melyre egyaránt szüksége van a munkásbiztosítási tisztviselői karnak, a biztosításban résztvevő munkaadónak és alkalmazottnak, ezek ügyvédjeinek és különösen a munkásbiztosítással érintkezésbe kerülő összes hatóságoknak. A „Szociálpolitikai Szemle” kiadóhivatalában megrendelhető munka ára vásonkötésben 6 korona.

Mezőgazdasági munka közben szenvedett baleset az 1907 : XIX. t.-c. alapján kártalanítható. Egy simontornyai cég a következő kérdéssel fordult lapunkhoz: „Kocsisaink ipari munkához vannak felfogadva és ennek megfelelően a kerületi munkásbiztosítóba be is jelentve. Azonban előfordul, hogy ezen kocsisoknak néha a lovaik részére takarmányt kell hordani, vagy a takarmányt termő földet szántják, s végül gyakran nem ipari munkát végeznek, hanem sétatocsizás vagy szórakozás céljából ruganyos kocsival tetsznek szolgálatot. Minthogy a ker. pénztár, illetve a *balesetbiztosító* csak abban az esetben ad a balesetnél járadékot, ha az ipari munka közben történik, kérdezzük, hogy amennyiben a fentemlített egyéb munka közben történne baleset, igényt tarthatunk-e járadékra. A gazdasági biztosítás évi 1-20 K, holott az ipari 16.64 K-ba kerül. Minthogy inkább ipari munkát végeznek kocsisaink, oda lettek bejelentve, de ahogy ismerjük a munkásbiztosító pénztárnak azon kedves szokását, hogy a fizetés alól szert kibújni, nem lehetetlen, hogy esetleges balesetnél elutasítanának azzal, hogy a gazdaságihoz tartoznak. Megfordított esetben pedig biztosra vehetjük, hogy a gazdasági utasítana el bennünket hasonló érveléssel.”

A felvetett érdekes kérdésre a válaszuk az, hogy az az alkalmazott, ki *főfogalkozásként* a T. 3. §-ában felsorolt üzemek valamelyikében (s a kérdezősködő cég üzeme ide tartozik) van foglalkoztatva, nemcsak azon balesetek esetére van biztosítva, melyek őt szorosan ezen üzemben érik, hanem a T. 9. §-a szerint *minden olyan haleset esetére is, melyet a munkaadó vagy meghívottja rendeletéből vagy az üzem érdekében végez.* Amennyiben tehát a szóbanforgó kocsisok a fent említett munkákat, s így a *mezőgazdasági munkát is*, a munkaadó rendeletéből vagy az üzem érdekében teljesítik, ők az 1907: XIX. t.-c. szerint ezen munkák folyamán őket érhető balesetek esetére is biztosítva vannak. Amint látható tehát, az 1907: XIX. t.-c. szerinti balesetbiztosítás *nem csupán az üzemi baleset, hanem helyesebben az alkalmaztatási viszonyból eredő minden baleset esetére való biztosítást felöleli.* S ez helyesen is van így. Ha az alkalmazottat nem épen az ipari üzemben, de a munkaadó parancsára végzett szolgálatban baleset éri, a szociális érdekek csak úgy megkövetelik, hogy az alkalmazott a munkaadó vétkességétől függetlenül, vétkessége esetén pedig hosszú magánjogi perek elkerülésével rövid közigazgatási utón kártalaníttassék, a munkaadó érdeke pedig csak úgy megköveteli, hogy ő az egyéni magánjogi felelősség alól mentesüljön, mint üzemi balesetek esetén. Nem kell tehát tartani attól, hogy az ipari üzemen kívül netán előforduló baleset esetén az országos pénztár nem adna kártalanítást. Az országos pénztár járadékosai között van egy *asztalossegéd*, ki az asztalosmester *feleségének* utasítására a szőlőbe ment ki a *paradicsomos üvegekért* s az üvegek beszállításakor baleset érte. Az 1907: XIX. t.-c. 9. §-a alapján megítéltetett neki a járadék.

Kilenc éves gyermek baleseti járadéka. Bizonyára széles körökben megdöbbenést fog kelteni, hogy Magyarországon, hol a 12 éven aluli gyermekek ipari üzemekben való foglalkoztatása tilos, ilyesmi előfordulhat. Egy kilenc éves gyermek szerepel néhány nap óta az Országos Pénztár járadékosai sorában! Az Országos Pénztár igazgatóságának legutóbbi ülése elé terjesztett baleseti kártalanítási javaslatok között volt olvasható a következő:

„K. Erzsébet téglagyári napszámos, *kilenc éves* .. jobb lába a törőhengerek közé került ... a jobb láb elvesztett ... munkaképességcsökkenés 100% ... megállapított évi járadék 180 K.”

Az embernek összeszorul a szíve és fellázad az agya ilyen esetek hallatára, melyek kisívtják a nagyvilágba a mi rettenetes szociális nyomorúságunkat, s mindennél jobban hirdetik keservesen fogyatékos szociális törvényeink mellett az államnak ezen fogyatékos törvények végrehajtására való tehetetlenségét. Nemcsak annak a kis leánynak az egyéni tragédiája a szomorú ebben az esetben. Még szomorúbb annak a nemzetnek a sorsa, amelynek sorában ilyen esetek előfordulhatnak. Valóban, milyen boldog is lehet egy olyan nemzet, hol gyermekek, kik más nemzeteknél a jövő duzzadó reménységét képezik, már kilenc éves korukban mint a termelés öreg *rokkantjai* vonulhatnak vissza a baleseti járadékot élvezők sorába!

Az Országos Pénztár igazgatósága hosszasan időzött ennél a szomorú esetenél. A felszólalók egyrészt avval foglalkoztak, hogy miként lehetne a törvénynek a fiatalok munkások kártalanítására vonatkozó mai méltánytalan rendszere mellett (T. 78. §.) a szerencsétlenül járt kis gyermekmunkást megfelelően kártalanítani; másrészt azzal, hogy a *tiltott gyermekmunkának* ilyen eseteivel szemben, tekintettel a gyermekmunkának általános szociális kártékonyosságán kívül a *rendkívüli baleseti veszélyességére is*, – mit lehet tenni. Az igazgatóság hosszasan vita után a kártalanítás mértékében *Miakits* Ferenc igazgatósági tag indítványára azon elvileg nagyfontosságú álláspontra helyezkedett, hogy tekintettel arra, miszerint a 8-9 éves gyermek még egészséges és ép állapotban is mások állandó gondozására szorul, és még fokozottabb mértékben áll ez olyan gyermekekre, ki egyik lábát teljesen elvesztette, a sérült gyermekek *tehetetlenség címén a teljes évi keresetét* (300 korona) állapítja meg évi járadék gyanánt. *Bossányi* Endre igazgatósági tag javaslatára ezt azzal egészítették ki, hogy a sérült 14 éves korában újból felülvizsgálendő lesz. A tiltott gyermekmunka szempontjából pedig *Preusz* Mór igazg. tag indítványára elrendelte az igazgatóság, hogy azon üzemben, hol az illető gyermekmunkás megsérült, sürgősen *vizsgálatot tartson* az Országos Pénztár s a vizsgálat megtartása után panaszbeadvánnyal forduljon az illetékes *iparfelügyelőhöz*, az ipari főfelügyelőhöz, tegyen jelentést intézkedés végett az állami munkásbiztosítási hivatalhoz és a *kereskedelmi miniszterhez*. Úgyszintén elhatározta az igazgatóság, hogy tekintettel arra, miszerint 9 éves gyermekek gépek mellett alkalmazása a T. 81. §-ában megjelölt gondatlanság ismérveit kimeríti, a munkaadó ellen a pénztár a járadékösszeg visszatérítése iránt *kártérítési pert indít*, valamint hogy az esetben, ha a helyszíni vizsgálat azt bizonyítaná, hogy az illető üzemben több gyermekmunkás van alkalmazva, úgy az ezáltal fokozott baleseti veszélyességre tekintettel az illető üzemet *magasabb veszélyességi osztályba* sorozza.

Az Országos Pénztár székháza. Az Országos Pénztár igazgatósága elhatározta, hogy miután az első nyílt pályázatot egyedüli ajánlattevő „Palatinus” építő és ingatlanforgalmi r. t.-on kívül a későbbi zárt pályázaton ajánlattételre felhívott cégek egy része egyáltalán nem tett ajánlatot, másik részük pedig a bekért részletterveket nem mutatta be, a „Palatinus” r. t. ajánlatát az Országos Pénztár székházépítési ügyének lebonyolítására *általánosságban* (vagyis a további részletes tárgyalások alapjául) elfogadja.

Legmagasabb fejenkinti évi járulékbevétele

1911-ben az országban a *fiumei* ker. pénztárnak volt: 39 korona. A budapesti ker. pénztárnak 29 K, a vidéki

pénztáraknak pedig átlag 20 K volt a fejenkinti évi járulékbevételük.

Az O. M. B. P. igazgatósága f. hó 7-én *Garbai* Sándor, *Lukács* József és *Peidl* Gyula elnöklete alatt ülést tartott, melyen az állami munkásbiztosító hivatal részéről dr. *Andor* Endre min. osztálytanácsos-bíró is részt vett. Az igazgatóság *Sarkadi* igazgató havi jelentéseinek tudomásul vétele után egy konkrét ügy kapcsán kimondta, hogy a T. 94. §-a úgy értelmezendő, hogy *tehetetlenné vált sérültek tehetetlenségi járadéka még akkor is a gyámoltalanság kezdő napjától állapítandó meg és folyósítandó, ha a tehetetlenségi járadék újabb kártalanítási eljárás során állapították meg.* Ugyancsak kimondta az igazgatóság, hogy a *köz-munka* lerovása alkalmával szenvedett baleset nem tekinthető az 1907: XIX. t.-c. szerinti üzemi balesetnek. Határozatot hozott az igazgatóság az *önként továbbfizetés* elveinek az eddigi rendelkezéseket kiegészítő megállapítására, kimondta az igazgatóság, hogy a, kereskedelmi miniszter által 4 évre kibérelt és rendelkezésre bocsájtani kívánt *Niedermann* szanatóriumot a *munkáskórház* céljára ideiglenesen saját kezelésbe venni hajlandó és megbízta az elnökséget a részletes megállapodás létesítésével. Ezen ügyszó való hozzá szólásában dr. *Kiss* Gyula, az orvosi tanács elnöke, a javaslat pártolása mellett hangsúlyozta, hogy az egészségügyi és hivatali szempontból fontos székházépítési akció befejezése után vagy esetleg azzal párhuzamosan a helyi szervezeteknek megfelelő kórházakkal való ellátására is akció indítandó, miként az Németországban sikerrel történt. Abból az alkalmából, hogy az elnökség bejelentette, miszerint az állami munkásbiztosítási hivatalnál a *lugosi ker. -pénztár autonómiájának* visszaállítását megsürgette, érélyes hangok hangzottak el abban az irányban, hogy végre az állami hivatal juttassa vissza jogaiba az autonómiát és elhatározta az igazgatóság, hogy a maga részéről is felír ez ügyben az állami hivatalhoz. Tudomásul vette az igazgatóság, hogy az állami munkásb. hivatal a *budapesti ker. pénztár székházterkének az országos pénztár általi megvételéhez* hozzájárult elvben, de a vételár összegének és az országos pénztár által felépítendő székház bérösszegének meghatározását később tárgyalásokra tartotta fenn. Tudomásul vette az igazgatóság az állammal szemben fenforgó pénzügyek rendezésére kiküldött bizottság azon jelentését, hogy a pénzügyminiszter kijelentette, hogy az állam az 1910 augusztus 22-áig *biztosított állami alkalmazottak járulékaiban* 2.000.000 K-t fog az országos pénztárnak kifizetni, hogy az állami üzemekben *addig felmerült üzemi balesetektől származó* járadékkerhetek az országos pénztárnak megtéríti, hogy sorsjegykölcsön útján legalább *2½ millió koronát* bocsájt az országos pénztárak *munkás-szanatóriumok* céljára rendelkezésére, s végül, hogy hajlandó az *országos pénztár igazgatási költségeit* mindenkor a taglétszámhoz igazodó és a kereskedelmi miniszter és az országos pénztár közt megállapítandó kulcs szerint fizetni. Az elnökség bejelentette, hogy az ily módon az állami alkalmazottak után befolyó 2.000.000 korona a betegségélyezési és baleseti tartalékalap törvényszerű dotálására fog fordíttatni. Tudomásul vette az igazgatóság, hogy a Magyar Általános Hitelbank beleegyezett abba, hogy az *1.600.000 K-ás folyószámlahitel* ezentúl törlesztési hátridő nélkül álljon rendelkezésre. Elhatározta az országos pénztár a pécsi, kaposvári és székesfehérvári ker. pénztárak igazgatóságának határozatai alapján *ezen pénztárak székházainak* az országos pénztár tulajdonául való felépítését. Ezek után több ker. pénztár előlegügyét, pénztári orvosok és tisztviselők hátrama-

radottainak nyugdíjügyét és mintegy 900 baleseti kártalanítási ügyet, üzembesorozási, orvos-, gyógyszer-, helyiségbérleti ügyeket, és állásszervezési ügyeket tárgyalta az igazgatóság. Elhatározta végül, *hogy az ivari megbetegedések és mérgezések vizsgálatával foglalkozó országos pénztári rendelésre egy orvos ideiglenes minőségben évi 2000 K napidíjaltalány mellett alkalmaztassák.*

A zilahi ker. pénztár autonómiájának visszaállítása. A verseci ker. pénztárral megszapordott a felfüggesztett autonómiájú pénztárak száma, ennek ellenében azonban legközelebb a zilahi ker. pénztár vezetését fogja 14 havi főjegyzői kormányzás után az autonómia ismét átvenni. A közgyűlési kiküldöttek választása már megtörtént s a közgyűlést június elején tartják meg.

Cséplómunkások biztosítása. A Munkásbiztosítási Közlöny utolsó száma közli a kereskedelemügyi miniszternek 16.878. VI/912. sz. rendeletét, mely az 1912: VIII. t.-c. 5. §-ának végrehajtásáról intézkedik. Tekintettel arra, hogy az 1912: VIII. t.-c. az 1907: XIX. t.-c.-nek csupán a *balesetbiztosításra* vonatkozó 3. §-át módosította, a kereskedelmi miniszter rendelete is csupán a gazdasági gépmunkások *balesetbiztosítására* vonatkozik. A rendelet 3. bekezdése azonban a maga nem szabatos szövegezésével a hatóságokat és az érdekeltiséget e tekintetben tévedésbe ejtheti. Ezért szükségesnek tartjuk kiemelni, *hogy a gazdasági gépeikkel mások részére vállalkozásszerűleg dolgozó munkaadóknak ezen gépek mellett foglalkoztatott alkalmazottai az 1907: XIX. t.-c. 1. §. 1. pontja alapján betegség esetére való biztosítási kötelezettség alá esnek, s minthogy az 1912: VIII. t.-c. az 1907: XIX. t.-c. 1. §-át nem érintette, miniszteri rendelet pedig törvényt meg nem változtathat, a keresk. miniszter 16.878. VI/912. sz. rendelete a gazdasági gépek mellett alkalmazott személyzet betegség esetére való biztosítása tekintetében eddig fennállott jogállapotot egyáltalán nem érinti.*

Felelős szerkesztő : **Dr. LÁNCZI JENŐ.**